

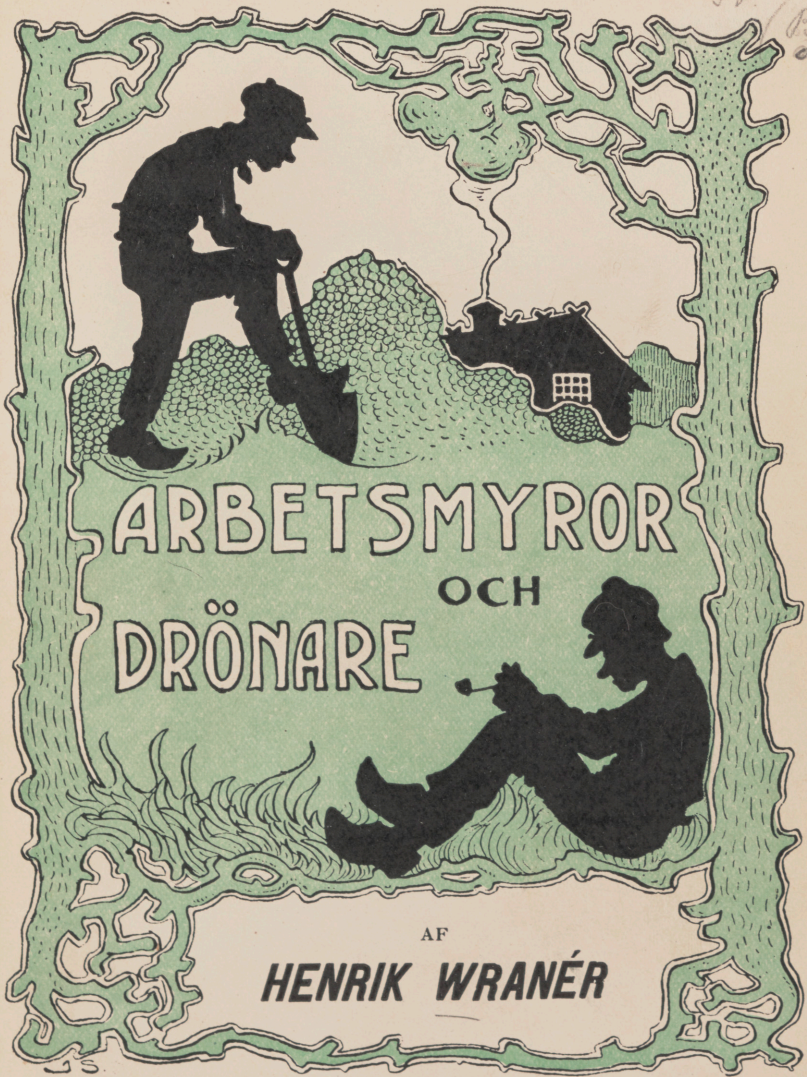
Arbetsmyror och drönare : små bilder ur skånska folklifvet /

Wranér, Henrik,

59 C Br.

Roman.
Fr
B
01

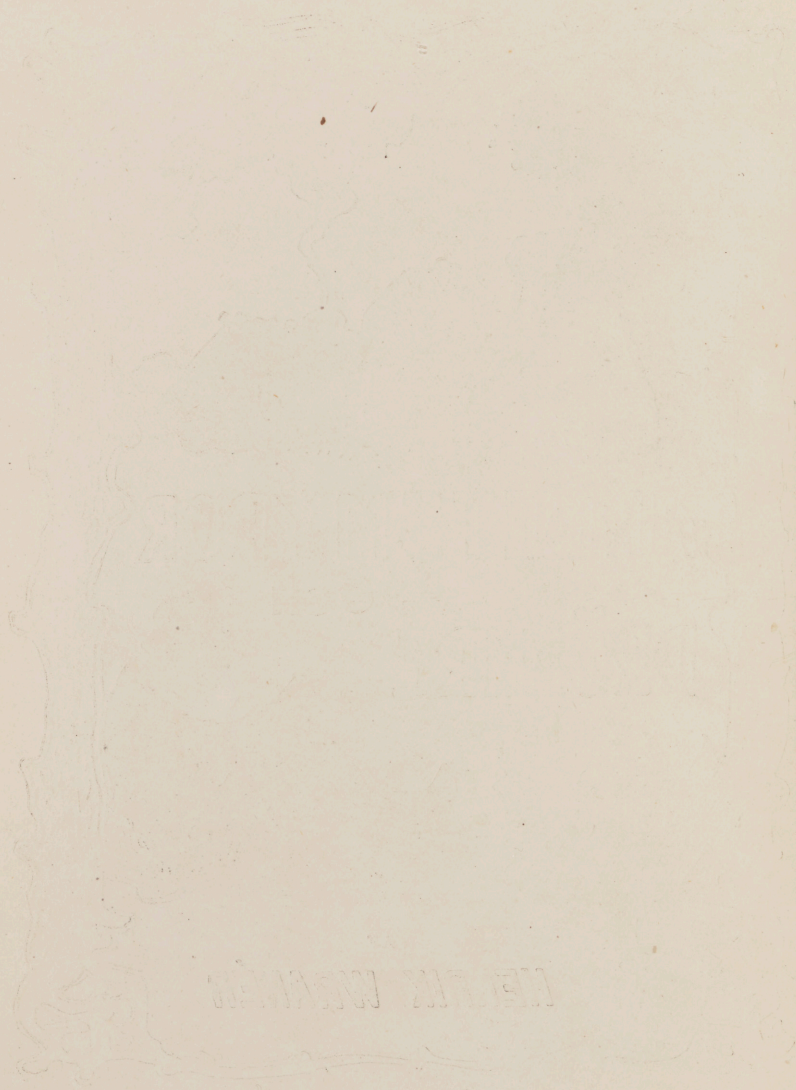
ARBETSMYROR
OCH
DRÖNARE

AF
HENRIK WRANÉR

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 1 krona.

1905

LEVIN WALKER

1871 & 1872

WALKER & WALKER

ARBETSMYROR

OCH

DRÖNARE

SMÅ BILDER UR SKÅNSKA FOLKLIFVET

AF

HENRIK WRANÉR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

ARBETSMYROR

OF

DRÖNARE

THE LIFE OF A SWEDISH WORKER

THE LIFE OF A SWEDISH WORKER

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1905

En arbetsmyra.

Verklighetsbild från Simrishamnstrakten på 1870-talet.

— Jaa, visst var han en arbetsmyra på sitt sätt. Se, jag ska säga dig, att det finns många slag arbetsmyror, och särskildt två sorter, som inte likna hvarandra mer än en väderkvarn liknar en kaffekvarn, fast de ska låtsas vara kvarnar båda. Det är med arbetsmyrorna som med toddygubbarna: somliga göra det, för det ska så vara, och ha ingen glädje af det, men andra njuta af det, och det gör lifvet lätt och ljust för dem, och somliga slå öfver och tänka inte på någonting annat, och för dem går det galet till slut, om det nu är fråga om arbete eller toddy. Bägge delarna kunna bli en afgud. Ja, min sann kunna de så — jag har sett det och varit med om det! sa gamle klockare Strängström.

— Värst är väl toddy?

— Ja, för den, som kommit under dess trädedom. Men när arbetsmyran blir arbetsträl, blir hon merendels också girigbuk och snåljob. Den förste är värst mot sig själf, den andre mot dem, som stå honom nära.

Mårten Mattiasson, som vi talte om nyss, var en arbetsmyra af den där usla sorten, som själf vill ha allt och blir gröngul i synen af missundsamhet, om någon annan »får en bit af det feta fläsket».

Han var son till en aktad och välbärgad bonde. Själ f blef han mer än burgen med tiden, men aktad blef han aldrig i egentlig mening. Syskonen »tålte honom inte i små vrår»: hade han någon gång fått något godt, en karamell eller marknadskaka, en sockerbit eller ett äpple, fingo de aldrig smaka på det. Sina skatter gömde han på de mest oåtkomliga ställen, under takbjälkar, i stengårdsgårdar, i mägergrafsvägar, i kyrkogårdsmuren. Hellre lät han råttor, vesslor och andra skadedjur äta upp dem än han delade med sig.

Om sig var han från första stund han kom till världen, och det tilltog med hvart år. Hvad han inte kunde tiggå från syskonen, tog han från dem — ha det skulle han.

Jag mins den tiden vi gingo i skolan samman hos »Fläbba-Katrinan». Hon var en gammal systerdotter till en längesedan död soldat, som på sina sista lefnadsår hade tjänstgjort såsom skollärare. På den tiden gick visst lärareförmågan i arf liksom grefvarnas fideikommissier. Sitt vedernamn hade hon fått af en förskräcklig vårta, som satt sig på underläppen. Därför hängde denne alltid ned. Vi ska inte spilla ord på henne som lärarinna. Hon kunde ingenting, knappt nog stafva — och det var ju mest synd om henne. Men så var hon till på köpet galen i god mat, och den, som kunde komma och hälsa från mor och lämna fram en liten bra bit rullepölsa eller en fet svinatasse, han kunde se'n ostraffadt nästa timme stafva *jag* med *hj*. Nu var ju onekligen Mårten föga »klok i kunskaperna», så hans mor skickade allt emellanåt med honom lite godter, för att inte »Fläbba-Katrina» skulle plocka af honom allt håret. Men tror du, att pojka-

räfven bar fram det? Nej, du! Sina egna matsäcks-grejer bytte han bort mot solringar, lergökar och knifvar, och kunde han inte också kommersa bort »Fläbba-Katrinan», så visste han råd — han åt upp dem själf, antagligen som en liten belöning åt den snälle gosse, som försakat sin egen medhafda kost.

På sina egna kristendomsböcker nändes han inte slita: han lånte de andras. Jag glömmer aldrig hur långmunnad Jöns Möllares Maria blef, när vi hade stått på kyrkogolfvet. Som vi kommo ut om kyrkodörren, se'n allt var öfver, drog Mårten upp Schartaus katekes, som ju prosten fordrade utom den vanliga och bibelskan, och så säger han:

— Här är boken, som jag lånte i fjol. Inte kan jag den, för den ä konstig, tycker jag, och aldrig kommer jag att se i den mer, så du kan lika gärna få den tillbaka nu med detsamma.

Under de där läsmånaderna skickade Mårtens mor »då och då stundom emellanåt någon gång ibland» en liten bytta smör eller en ost till prosten. Mårten var troligtvis bekymrad att den gamle själasörjaren inte skulle kunna handla samvetsgrant och opartiskt, om de där gåfvorna komme honom tillhanda, och därför sålde han dem regelbundet till handlaren i byn: han bodde just på vägen till prästen.

Ungefär åtta år senare gingo hans föräldrar händan kort efter hvarandra. Jag glömmer aldrig det myckna prat, som där blef i byn efter arfskiftet.

Mårten reste sig nämligen och sa, att eftersom hans yngre bror Nils var född i november och de därför måst ha lampan tänd och eldadt i kakelugnen bara för hans skull mycket mer än annars hade varit behöfligt, hoppades Mårten, att han, som kommit hit

till jämmerdalen i slutet af maj och således inte ådragit huset några särskilda utgifter, skulle få en liten smula större arfslott. Syskonen häpnade och sågo stumma på hvarandra — de tyckte ju, att det var både ynkligt och löjligt, men han var i alla fall äldst, så det kunde inte precis falla dem in att ge honom efter ord och gärningar. Den, som gjorde skiftet, var far, min företrädare i ämbetet och en fiffig filur, när han vände den sidan utåt. Han fann sig. — »Det tycker jag har alla skäl för sig!» sa han myndigt. Mårten kråmade sig. »Och dessutom behöfver Mårten minsann ha något att kvitta med, när syskonen komma med sina anspråk på honom.» Mårten blef röd och spetsade öronen. — »Se, Mårten, som är en riktig lagkarl och troligtvis slutar som häradsdomare, tar naturligtvis hänsyn till att han är äldst, och har ätit bröd i många år mer än syskonen — två år mer än Nils, fyra mer än Marna, sex mer än Jeppa och elfva mer än Margreta: det kommer minsann inte att bli småsaker, det, om man så där skall väga allting på guldvikt.» Nu blef Mårten ond och sa, att han tyckte, om han nu skulle tala rent ut, att på en sådan dag skulle man tänka på »sina hädangångne föräldrars afsomnade minne» och inte sitta och klandra försynens skickelse, eftersom våra dagar alla äro räknade.

Någon utlösning af syskonen kunde det ju inte bli tal om — Mårten missbjöd så syndigt, att Nils höll på att dänga till honom. Så fick ju i stället Nils öfverta gården — han ämnade gifva sig med den rika rusthållareänkan i Piltofta, hon som hade åtta barn, förstås, men också tjugofemtusen riksdaler på sin lott och skulle ärfva alla sina små, som alla hade

svagt bröst efter fadern, voro bleka och blodlösa. Under sådana förhållanden var ju änkan bara för barnens skull ett präktigt parti, och Märten hade inte försummat fria, och det första dagen han var myndig. Men änkan sa nej. »Han har så'na snåla mungipor,» sa hon. »Värre än Måns, som döder är. Han skulle kunna späda opp vassla med vatten — Måns spädde bara skummad mjölk med vassla.» Så gaf hon Nils sitt ja.

När nu fädernehemmet upplöstes, gaf Märten sig ut och tog plats som tjänstedräng. Helst stadde han sig hos sådana husbönder, som hade ord om sig att vara riktiga kältringar, svälta folket, slåss och skälla. Där kunde han ju betinga sig större lön. För resten kunde han träla som ett ök natt och dag från klockan fyra på morgonen till tio, elfva på natten, om det gällde. Men fanns det någon möjlighet till extra förtjänst, var Märten inte den, som försmådde det. Du skulle sett honom den kvällen, när fanjunkaren, som arrenderade prästabostället, i fylla och hastigt mod gett Märten en sinkadus! Jag vet inte om du har lagt märke till, att gamla sergeanter och fanjunkare vanligen äro hyggligt folk, som har sett trummor och kalfskinn på nära håll och hatar hela krigsväsendet värre än själfva hin håle, som ju för resten är alla krigares öfvergeneral. Men det finns i alla fall en och annan, som alltid tror, att han har rekryter framför sig till och med i höstetid. Sådan var nu den här Rosengren, som Märten tjänte hos ett slag. Han drämde till drängen. Men där fanns vittnen, och min kära »fandunkare» — som han se'n fick heta — måste punga ut med en hundralapp för att inte komma inför Pontius Pilatus. — »Det är bara synd

att en inte får på käften hvarenda dag, Vår Herre ger — då kunde det vara någon glädje att lefva!» sa Mårten.

Sju månader om året gick han barfota och i något egendomligt tyg: somliga trodde, att det var mollskinn, andra, att det var bomullstyg. Skjortlinningen såg vanligen ut, som om den dragits upp ur ett barkakar hos garfvaren. Vintertiden förekom han i fårskinnspäls och gråa linnebyxor — om han själf eller pälsen var mest stinkande, är svårt att säga.

All sin kontanta lön — som för resten inte var stor på den tiden: Mårten hade väl aldrig mer än högst hundra riksdaler — lånte han ut på ränta liksom utlösningen, han fått af Nils. Och gubben fars gamle röde, ruggige brudgumshatt begagnade han hela sin drängtid som »kyrkstorm».

Af de många historierna om Mårten vill jag bara tala om en enda. Han hade en gång under jultiden kommit lite i gasken, därför att fanjunkaren, hälften på skoj och hälften i nedrighet, hade spädat hans tod-dy med bra mycket rom. Han blef sig alldeles olik och gaf sig till att spela fyramannatolfva med de andra. Det var nu förstas bara om en skilling, men på en skilling går där två öre, och innan Mårten visste ordet af hade han förlorat en plåt d. v. s. 33 öre. Han blef spik nykter, när han räknat ut detta, och likblek sprang han ut i stallet, där han stod och fum-lade med en tömsträng för att hänga sig, just som folk kom till och skulle ta reda på, hvart han tagit vägen. De måste vakta honom, ända tills vinnarna återställt beloppet till honom. Men så var det också både första och sista gången som Mårten tog i kort. »Gud bevara hvar människa för 'sjätte Mosebok,'

sa Mårten. »Det kan kosta både hälsa och lifhank! Och silfverpengar också!» För Mårten var det mer än både lif och hälsa.

Han gick väl sina femton år som dräng. Så började ryggen bli kutig, och benen bågnade. Han var mager, skallig och skrynkelig med djupa fåror kring näsa och mun, och hakan stod långt fram. Han var en af de få där i församlingen, som höll sig med helskägg, så tunnsådt och stripigt det nu var. Någon rakknif hade han aldrig nänts köpa, och tvålv kostar också pengar. »Gud har skapt skägget men inte rakknifvarna!» sa Mårten. Han ville ju alltid låtsa som han legat inne i Guds allmaktsregering.

Det kom honom ju ganska bra till pass, när han beslöt sig för att göra sina sparade slantar fruktbärande tio-, hundra- och tusenfaldt och följaktligen satte upp diversehandel i en folkrik kommun, just där två häradsvägar och en landsväg skuro hvarandra. Öfver kassalådan satt en stor kartong med orden: »Behåll det du hafver, att ingen tager din krona!» i stora eldröda bokstäfver, och sockersöta deviser ur Ahnfelts sånger, Zions sånger och alla andra sångsamlingar klistrades på snuskuttingar, tobaksrullar, blanksmörjeaskar och ansjovisburkar. Det var som far sa: »Jag törs nästan aldrig gå in i hans bod, för en får så mycken sirap både i ögonen och själen, så man tycker man blir inte ren om händerna på en hel vecka.» Det är nu en gång för alla så med sirapen, att den alltid vill hänga vid — det är därför som de »troende» bokhållarne lättast få husbondens tioöringar i kassalådan att fastna på sina heliga fingerspetsar. Det kokar i mig hvar gång jag tänker på, hur den skenheliga Vännerblad gick här och snackade sött för

min syster, tills hon så i hastigheten måste ta honom, och så blef det konkurs och åtal och inkrypning på så och så många månader. Tror du, att där i ett enda af hans bref, stod att han var en fähund och buirt sig åt som en fähund? Nej, där stod: »Herren är from!» Jaja, det skulle varit roligt, om svåger min varit detsamma. Och som han vräkte ur sig bibelspråk — som både jag och syster min kunde utantill förut och i alla fall kunde söka opp, om vi behöfde dem! Det finns inte värre skrymtare på jorden än handlare, som ha bibelspråk på väggarne. Köp aldrig för ett kopparöre hos en sådan — jo, om du kan få fatt i någon, där det står uppspikadt de gamla härliga orden hos profeten Osea: »Köpmannen bedrager gärna!»

Naturligtvis kommersade han med handklavér. För de allvarigare gummorna spelade han och sjöng med smäktande röst »Ingen hinner fram till den eviga ron» och »I en djup, oändlig skog», men kom där någon kväll en lite lifvad kurre, som han trodde sig skola kunna lura på en flaska Eau de Cologne eller en låda extrafina rökcegarer — äkta Havanna från Annelöf — så fick han mycket gärna spela »Hvem är, som ej vår broder minns?» och till och med »Där gingo tre flickor, planterade kål och talte så mycket om giftare mål». Men då fick han inte använda båda basarna, i fall händelsevis prästens jungfru skulle komma in och handla helt oförberedt.

Mårtens varor voro af allra uslaste sort, och inte blefvo de stort bättre af att han ständigt spädde ut och förfalskade dem, om det fanns någon möjlighet att göra det. Han hade öl till salu, drog gärna upp en och annan butelj någon gång, drack hälften, fyllde i det felande med vatten och sa så trohjärtadt till

bokhållaren: »Ser du, Jonas! Nu blir inte afgrunds-soppan så fördärfelig för den, som köper den!»

Priserna höll han naturligtvis så höga han kunde, isynnerhet för de stackars statarne på herrgården, som mest måste ta på kredit. Han hade dem ju i sitt våld, och ingen annan handlare fanns i byn.

Själaf lefde han mest på sill, sirap, flott, bröd, potatis och vatten. Och så en eller annan ölskvätt. Troligen nändes han aldrig äta sig riktigt mätt utom när det någon gång hände, att han var bortbjuden. Bokhållare eller springpojke tordes han aldrig behålla, sedan de exarcerat eller mer än högst tre år, om de voro yngre: han lefde i ständigt ångest att bli bestulen. Också gjorde han helst allting själf, åtminstone om det gällde att gå i källaren eller på magasinsvinden. Han var i rörelse sent och tida.

I längden började det där bli långsamt — alltid gno och aldrig ha någon att lita till. Inte heller kunde han ha kvar pigor i sin tjänst — efter ett halft år voro de så knala och knäsvaga af för mycket slit och för litet mat, att de gåfvo sig af från honom, glada att inte behöfva dö där. Han gaf sig därför ut och och hörde sig så försiktigt för hos åbotöserna i byn. Men det slog slint — inte en enda ville veta af den där gnidaren utan sade nej med båda näfvarne.

Så någon kväll gick han ner till träskomakaren i mossen. Den hade en enda liten tös, bleksiktig och blodfattig, en liten varelse, förkrympt i växten af umbäranden och släp och slit. Träskomakaren blef rent perplex öfver en så fin visit och kunde rakt inte begripa, hvad kattsingen handlaren hade på hjärtat. Men så började ju Märten sjunga ut sin hjärtans mening och frågade, om han inte kunde få erbjudas Ma-

rianna en »blygsam men lycksalig äktenskapstillvaro». Gubben glodde stort, så att ögonen höllo på att falla ut ur skallen på honom, kallade in tösen, sade henne, hvad som var på färde, bad henne sedan gå in i sin kammare en stund för att betänka sig — under bön och åkallan, som han sa för att riktigt ta handlaren. Han följde det stackars tösalifvet ut om dörren, och där knep han henne hårdt i armen och sa: »Samråd med ditt samvete och välj; det bästa! Säger du nej, så vrider jag nosen af dig!» Det var ju rent besked, och tösen kom fort nog tillbaka och sa ja.

Inte hade hon mycken glädje af att hon gaf efter. Ett litet barn kom till världen efter ett par år. Men det ville inte växa, och det var nu heller inte så underligt. Märten räknade och vägde allt hvad ungen skulle ha i sig, både vått och torrt. Och hvar dag grälade och gnölade han öfver att det lilla knytet var så dryghållet. Stackars Albertina! Hon såg rar ut med sina stora blåa ögon, som alltid sågo ut, som om de tiggde något. När min gumma kom in i butiken, stack hon vanligen en skorpa till det arma lifvet, och därför gick en riktig ljusning öfver ungens gula drag, när mor kom in där. Alltid gnagde hon på någonting; då hon inte fick något matnyttigt, sög hon på gräs eller stjälkar, grifflar eller ler — i yttersta nödfall på förklädsbandet eller på en fingerspets.

En gång fick hon följa med fadern bort till söndagsskolan, där den här svartskäggige kolportören Fransson med de svarta ögonen och den rysliga svadan stod och målade ut helvetet med de ohyggligaste färger, så att de stackars ungarna höllo på att få konvulsioner — att sådana där kringstrykare inte ska få buras in! När de så kommit hem, sporde handlaren

Albertina, om hon inte längtade efter att få komma till Gud. »Jag vet inte,» sa hon fundersamt. »Vi skulle få harpor och allting annat vackert, men han sa inte om vi skulle få smörgåsar.» Då föll modern i häftig gråt och gick ut.

Lilla Albertina blef inte gammal, och hennes död gaf på sin tid anledning till mycket prat. Där var barnkalas i prästgården, och lilla Albertina var ju också bjuden. Men hon fick inte gå, för i så fall skulle de kostat på henne en ny sommarklädning, och det ville inte Mårten göra, hur Marianna tiggde och bad. Emellertid kunde Albertina inte glömma det där kalaset, som hon inte fick vara med om, utan smög sig ut och ställde sig att kika genom trädgårdstaket. Du kan tänka dig, hur det skulle vattnas i munnen på henne, när hon såg alla bullar, som de små proppade i sig med saft och vatten till. Så var det någon af bytingarna, som upptäckte henne, där hon stod och snyftade, och så blef hon hämtad in, bänkades vid bordet i bersån och undfägnades på bästa vis. Sedan skingrades alla barnen och sprungo ut att leka i skilda grupper. Albertina, som inte var van att vara bland barn och därför heller inte hade någon aning om lekar, gick ut i trädgårdsgångarna men smög sig oupphörligt tillbaka till bordet och tog sig en smörgås, en bulle eller en bit tårta. Om en stund blef hon sjuk och måste bäras hem. På natten dog hon, och det talades mycket man och man emellan om den märkliga tilldragelsen, att ett rikemans barn skulle dö första gången det åt sig mätt i lifvet, bara därför, att det hade en mage, som inte fått lära sig att smälta mat.

Barnets bortgång bröt den stackars modern, och

det dröjde ej så synnerligen länge, innan hennes tunna, magra, bleka kroppshölje bäddades ner mellan fyra bräder. De sista ord, hon hördehär i lifvet, voro alldeles i stil med hvad hon varit van att höra. Mårten sa till Ola snickare: »Orättfärdiga människa! Inte kan du begära lika mycket för en kista till henne som till en annan stor människa: hon har ju inte större kropp än ett barn!» »Ja du har nog svultit henne så, din hvitmenade grift!» sa snickaren ilsken och röd i synen.

Naturligtvis fick han göra jordafärdsgille efter henne. Men maken till gnideri hade ingen sett där i orten: litet fanns framsatt, och han räknade hvar bit, som gästerna togo. Det blef en komplett skandal; från den dagen ville ingen kännas riktigt vid honom, knappt gamla Sissa i fattighuset, hon, som lefde på att ränna omkring i husen med sina medmänniskors syndighet, d. v. s. hos pietisterna, och på att spå i kaffe och kort hos de mera världsliga. Snart började handeln aftaga, ingen tittade in i hans bod, och sömmerskan vid kyrkan började köpa hem en hel hop varor, som förut ingen mer än Mårten kunnat skaffa i byn.

Nu var procenteriet hans enda återstående födkrok. En del unga löjtnanter och godsägaresöner i orten började göra besök hos honom, se'n skymningen fallit på: om dagen voro de inte angelägna att komma — »för judarnas rädsas skull». De fingo ge skuldebref på 200 och fingo 100 kronor. För somliga blef det affär ändå -- de rymde från orten, och Mårten fick »ta harar» för pengarna. En del lagsökte han och lyckades få ut sitt. Men med anseendet var det allt uslare beställt. Själf blef han allt mera miss-

tänksam, sur och gnidig, gick sällan ut, lefde som en eremit på nästan ingenting bland smuts och hvarjehanda ohyra och hade pengapungen under sängadynan hvarenda natt, så ingen skulle komma åt att stjåla bort den.

Ibland greps han af en outhärlig skräck, när han låg där ensam i den mörka natten: hvarje kuastrände i husets murkna trävirke, »dödsurets» pickande i en gammal möbel, en läderlapp, som slog mot rutan under sin yra flykt, en ollonborre, en fluga eller mygga, som kommit in i rummet — allt ingaf honom en dödlig ångest: han kallsvettades och skalf i hela kroppen. Då måste han upp och tända, fast en sådan onödig utgift skar honom in i själen. Också fick den lilla lampan plira med minsta möjliga låga, och för att kunna täcka kostnaden satte han sig att väfva strumpeband på den lilla bandväfven — dem kunde han alltid vända i pengar på marknaden. Stundom försökte han läsa i bibeln, men där stodo så många straffdomar, och mycket var så svårt att begripa. Han bara längtade efter att det skulle bli dager, så han kunde få gå och lägga sig — på ljusan dag skulle för resten inga tjufvar bryta sig in hos honom.

En dag kom snickaren, som bodde närmast intill Mårten, af en händelse att tänka på, att han inte sett den gamla arbetstrålen på länge, och han gick och knackade på dörren. Som han inte fick något svar, sökte han strax upp en af Mårtens bröder. Dörren bröts upp. I sängen låg gamlingen, halfdöd af svält och köld. Där skaffades varm mjölk och brännvin, och han kvicknade vid och fick ordentlig mat.

— Hvem består allt det här? frågade han till slut. — Det gör jag! Och ät så mycket du orkar

för en gångs skull! En kan väl inte låta sin bror ligga och dö som ett sprängdt ök, heller, fast han inte vill umgås med någon af de sina. Hur är det egentligen med dig, stackars Märten?

— Med mig! Bra!!! Så mätt och varm har jag inte varit på länge. Där är väl ingen, som har bäddat om under mig?

— Nej, var du lugn, om du ligger på dina skatter, för ingen har rört dem, så vidt jag vet.

— Det var för resten förskräckligt, att jag skulle bli dålig just nu det börjar knalla mot hösten — torfven är dyr och veden ändå värre. Jag har inte eldat någon vinter på många år — nu kan jag bli tvungen till det. Sådant är bra retsamt!

— Men, du har kanske inte så långt kvar!

— Du hamsar alltid likadant. Har du hört talas om någon, som har dött månaden innan han skulle ut och bära upp sina räntepengar? En kan riktigt ligga och förarga sig öfver sådant lättsinnigt tal!

Ett par dar efteråt började han emellertid själf känna, att det lackade mot slutet.

— Benen känns alldeles som isklumpar på mig, sa han till brodern. Jag vet verkligen inte, hur jag ska kunna gå ända till arrendatorns upp på herrgården — han får komma hit och betala mig. Du kan låta något af barnen gå dit och hälsa från mig.

— Vill du inte hellre, att jag ska skicka bud efter prästen eller doktorn?

— Hvad skulle det nu tjäna till! Den ene läser, och den andre skrifer ner papper — lika mycket nytta blir där af båda delarna. Nej, i morgon klifver jag allt upp och rastar de gamla benen.

Andra dagen var han sämre.

— Jag tror jag blir liggande en dag till! stönade han, när brodern kom.

— Hm — så vidt jag kan se, blir du nog liggande, medan du är.

— Du pratar — jag har ju ingen ålder! Hvad är sexti år? Far blef sjuttiofem och farfar hundratvå.

— Och Methusala niehundrasextinie! Ja, lef du — mig går du inte i vägen.

— Men om nu — hm! alla ska ju vandra all världens väg, hm! Om det skulle så vara — att, hm! — fast det behöfver ju inte alls vara så utsedt, att det ska bli denna gången — — här ä ju många, som ha legat i årtal och ändå kommit upp och lefvat länge — — jo, det var det jag ville säga, att här ska inte göras någon stass efter mig med något dyrt gille eller så'nt. Att gå och slänga bort en hel hop pengar på vin, som den döde inte får hvarken godt eller glädje af, är ju rena galenskapen. Det skulle förarga mig, det säger jag!

Nu blef brodern tindrande ond.

— Rörde det bara dig, så skulle nattmannen gärna få smussla ner dig i gödselstaden en natt — du har inte bättre förtjänt hvarken af Gud eller människor. Men folk ska se, att släkten inte är lik dig, och därför ska du komma i grafven med heder, om vi också inte haft mycket glädje af dig förut. Hela församlingen ska bjudas på din begrafning, och där ska dukas både i skolsal och kommunalstuga för åboar och husmän och fattighjon — d. v. s. de komma ju inte förrän dagen efter. Och champanjekorkarna ska smälla, och gästerna ska »halsa», så länge de kunna hålla hufvudet oppe. Folk ska ha roligt för dina syndapengar en gång, om det nu inte blef me-

dan du själf kunde vara med på ett hörn. Och blir där något öfver, ska det lämnas till de fattiga, som du har skinnat med ditt procenteri. Ingen af oss i släkten behöfver dina kvarlefvor: kläderna och alla, som däri bygga och bo, ska brännas opp och — —

Mårten hade länge stirrat på brodern, aldeles som han inte kunde fatta hans tal. Slutligen reste han sig på armbågen, gaf till ett jammerskrik och segnade slappt tillbaka på dynan.

Och så var hans glädjelösa saga all.

Gillet vid hans griftefärd spordes vida omkring, och många tyckte, att släkten kunde använt pengarna bättre. Men ett dundergille hade det i alla fall blifvit.

I ett hörn af fattighuskvarteret på kyrkogården står ett litet söndermurknadt snedt träkors. Snart kanske jag är den ende, som vet, att det utmärker den plats, där arbetsmyran, som blef gnidare, hvilat sig från en ofruktbar lifsgärning, hvilat i en mullhög, som öfverskyggas af svinamållor, tistlar och snärjgräs men aldrig mött glansen från ett tacksamt öga — såsom prosten en gång sa i en predikan. Han nämde inga namn, men alla visste, hvem han syftade på.

Riksdagsdrönaren.

Första gången jag var med far i sta'n, höll jag då på att tappa både ögonen och munnen — där var ju så mycket att glo och gapa på. Flera af husen voro ju 2—3 våningar höga, och stora, lustiga felstafvade skyltar hängde ute på gatan. Far måste oupphörligen stanna och svara på mina frågor.

Vi stodo länge och stafvade på en skylt, som bar den gåtlika inskriften:

MARA LINDPVISS KÅRT VARUHANDEL

Far suckade och sade:

— Ja i sta'n ä' de visst rent galna i att spela kort. Men tänk, att nå'n kan lefva på att sälja de syndiga lapparna!

Hvarken han eller jag visste hvad som menades med »korta varor».

Med ens nubbade far mig i sidan. Jag vände mig om och såg en hvithårig, reslig man vandra gatan fram, klädd i hvitgula skinnbyxor, egendomligt skuren, kort tröja med trekantiga strutflipar i ryggen och något slags »bröstpeng» på tröjan, långa, blanka stöflar på de smala benen och hög hatt.

— Titta på honom! Det är riksdagsmannen, du. Han har varit i Stockholm många år och har sett kungen otaliga gånger.

— Hvad ska riksdagsmännen vara till?

— De bestämma om rikets styrelse.

— Åh, nej, det gör allt kungen — så står det i svenska historien åtminstone.

— Men se, han kan inte hålla reda på allting själf, och därför ska några från hvar trakt resa upp och tala om hur det står till i landet. Prosten är också riksdagsman: han ska väl bestämma om prästationen och påskamat och dagsverken och husförhören, kan jag tro. Och så tala väl böndernas ombud om hur det skall ställas med väglagning och betalning till krigskarlarne och så vidare.

— Nå, är det ingen, som står på skomakarnes och de andra husmännens bästa och talar om, hur det är för dem?

— Du pratar, pojke! Vi räknas väl inte med utom när vi ska ut och exercera och betala skatten eller gå fram och läsa på husförhören! Vi ä' fattiga.

— Ja, men här finnas ju flera fattiga än rika, har Ni sagt själf.

— Det förstås, men det är bara de rika, som ha något att säga, när det gäller landets styrelse. På den stora lagbokens första sida står där klart och tydligt: *Sveriges Rikes Lag*. Men för resten är det nog en och annan af bondgubbarna i riksdagen, som står på de ringes rätt också, om det kan ske utan att bönderna behöfva slå af på sin, förstås.

— Han ser förskräckligt gammal ut, riksdagsmannen! tyckte jag.

— Jajamän! Han är född på 1700-talet och

kom in efter sin far, som också var riksdagsman och en dunderkarl riktigt. Den här ska det inte vara så fasligt mycket med, men han var ju den gamles son och tog riksdagsmannavärdigheten i arf alldeles likasom gården och kreaturen. Han behåller den väl till döddagar, fast det har sagts, att hans son, som nu är en fyrti års karl, skulle aflösa honom. Har en rik släkt fått ett ämbete en gång, så blir det gärna kvar där, så länge någon kan väljas till det. Och det kan vara bra på ett vis, ty då kan den gamle undervisa sonen, och han kan ha gagn af gubbens erfarenhet. Men det kan också vara galet, för en klok far kan ha en dum son. Och då ska häradet och hela landet lida för det.

Ett par år senare gick mycket riktigt den gamle riksdagsmannen till en annan värld, och — som far hade spått — kom sonen att efterträda sin fader i bondeståndet. Och han fortsatte att representera häradet i andra kammaren äfven sedan den nya riksdagsordningen tillkommit. Han hette Jöns Jönsson liksom far och farfar.

Han såg så redlig och sveklös ut med ritt runda, rödletta, förtroendeingifvande, renrakade anlete och sina stora, ljusblå ögon. Det breda leendet var barnsligt vinnande, om det också satt en liten lurifax i ena mungipan.

Han gick alltid klädd i söndagsdräkt: han kunde ju aldrig vara säker för visiter af vänner och bekanta eller sådana, som ville bli det. På sådana besök var han äfven i andra afseenden alltid väl förberedd. I källaren hade han vin och rom och gammalt »stångjärn», och det fanns fullt upp med godter på hyllorna i skafferiet, fast han var änkeman. Enda

sonen — Jöns Jönsson den fjärde — en gång i tiden kanhända — skötte för öfrigt landtbruket rätt bra för sina tjugotvå år.

Minst en gång om året tittade storbönderna på sin färd till eller från staden in hos sin riksdagsman, blefvo undfägnade med kaffegök, en gaffelbit, en riktig middag med eller utan vin — allt efter för-mögenhetsförhållanden eller inflytande. Då talades mycket om riksdagen. Jöns Jönsson beskref i svassande ordalag allt hvad som uträttats senaste gången de varit samman, berättade roliga historier och kvicka infall af mera bekanta riksdagsgubbar, sådana som »Generalen i Österslöf», Carl Ifvarsson, »Stormklockan i Maspelösa», Ola Jönsson i Kungshult, Lasse i Sandby och flera andra. Räckte inte det nya till, plockades fram lite möjlig skåpmat om »Skumpingen», gamle öfverhofstallmästaren Tornérhielm på Vrams-Gunnarstorp m. fl. Och tjojtals små anekdoter kommo fram från hofvet och slottet, där Jöns Jönsson tycktes vara som barn i huset — efter hvad han själf berättade i ett gladt lag då och då.

Jag glömmar aldrig en gång jag fick höra honom skildra sina storverk — jag blef så förbluffad och så gripen af vördnad för den store och betydande mannen, att jag inte ens kunde falla på den idén, att det bara var skräpp och skryt. Han såg så förfärligt trohjärtad ut, när han ljög, ska jag säga.

— Så här bland goda vänner kan jag ju tala om en sak, som just inte så många veta och som ju inte heller behöfver komma längre, ty det står i lagen, att man ska inte uppenbara de rikets hemligheter, som kunna en anförtrodda varda. Det här landet styres bara af några få personer, och de andra ä bara till

för syns skull. Vi samlas gärna då och då ett slag på kvällen, jag och några af de andra stöttepinnarna, ibland hos den ene och ibland hos den andre vid en toddy och en liten meraftonsbit. Mest ä vi hos Nils Larsson i Tullus, den gamle talmannen, som har så däjlig renstek att bjuda på från Jämtland, där han bor, eller hos gotländingen med de feta lammalåren eller hos mig — för jag har det tjockaste fläsket. Eller gå vi ut på något af de fina kaféerna, där både tak och väggar ä förgyllda. I de lagen komma vi öfverens om, hur det ska beslutas och röstas i allting. De andra kunna se'n tänka, hur de vilja: vi, som ä med i komplotten, begära först ordet, den ene efter den andre; då veta alla hvar skåpet ska stå och att det tjänar ingenting till att spjärna emot. Mest är det jag, som får börja, när inte Tullus går i elden först. Jag är ju bäst inne i allting, och det är så klart: redan som liten hörde jag ju så mycket af far, när han kom hem från riksdagarna. De andra hjälpa nu också till så godt de förstå och förmå — det vore orätt att säga något annat. Och därför bestämma vi ju också, hur allt ska vara. Nu senast ville kungen så grufligt gärna haft löneförhöjning åt sina generaler — grefvar och baroner hela bunten. En kväll gick han omkring i riksdagen och bjöd på snus, och till hvar och en af oss hviskade han: »Varen nu underdånigast snälla mot mina generaler!» Jag bockade mig men sa ingenting, och de andra bockade sig, men de sade heller ingenting — bönder ska aldrig lofva de stora nå'nting på fester och bjudningar, för det är de själfva, som få betala fiolerna till slut. Nå, de som ingenting fingo, det var generalerna. Vi sa rent ut, vi, som bruka peka ut, hur besluten ska utfalla,

att de där utspökade paradisfåglarna ha allaredan mycket större lön än de göra nytta för. Vilja de ha mera guld i fickorna, kunna de min lif sprätta af litet af det, som sitter på revärerna. Det blef pannkaka af alltihop, och kungen var himla arg se'n. När jag nästa gång var på middag hos honom, klingade han förstås med mig, när vi togo snapsen, för stöta sig med mig tordes han ju inte. Men nej min lif han kom och bjöd på någon af sina egna rökcigarrer till kaffet efteråt. Nå, det sätter man sig öfver. Men han gaf mig ett par ögon ett slag och hviskade till mig: »Ni ä några småljobar, Ni bönder!» sa han. — »Se, vi få plocka våra pengar upp ur jorden och kunna inte ta dem på borden!» sa jag. Det slog an på honom, och allihop började klappa i händerna. Den stunden var det nästan stoltare att vara Jöns Jönsson från Hönslösa än Sveriges, Norges, Götes och Vendes konung, om jag själf ska säga det.

Det blef tyst i gilleslaget, och när riksdagsmannen gingo in i nästa rum och skulle klinga med kvinnorna, sågo gubbarna på hvarandra, nickade förnumstigt och sa: »Den mannen är en heder för vårt härad». Högst få af dem höllo någon tidning och de, som hade en, visste just inte så mycket om riksdagsförhandlingarna, för de togo inte upp många spalter i landsortspressen då för tiden. Därför gick det också i folk hvad drafvel som helst, isynnerhet när riksdagsmannen själf tog till orda. Om Karl XV kunde han dessutom en hel del verkligt roliga historier, som aldrig förfelade att rycka åhörarna med sig.

Och när nästa gång elektorerna samlades på gästgifvaregården vid tingsstället, så inbjöd Jöns, som var där, dem allesamman på gök en stund före valet, fick

så rösterna, bestod en fin middag och toddy på eftermiddagen. Och så vardt af morgon och afton den dagen. Jöns Jönsson blef allt mer stor i nosen och en jätte rent af inför sina häradsbor.

Det är inte godt att veta hur långt han hunnit på ärebevisningarnas stege och om han inte rent af kunnat själf i sommar efter slutad riksdag tala om för sina beundrande valmän att han kunnat få bli excellensen Boströms efterträdare. Men så föll rusthållaren Anders Olsson på den idén att gifva sin dotter Karna till äkta åt en åbosen från ett annat härad någonstädes uppe i skogsbygden. Det störtade Jöns Jönsson från piedestalen. Svärsonen hette Ingeman och varen munvig och tidningsbeläst karl, som i all gemytlighet dref lite smått med de säffiga slättborna. Han betraktades därför med lite sneda ögon af stöttepinnarna — man visste ju inte hvar man hade honom riktigt. Och så var han ju dessutom en utböling.

På ett stort bröllop kom han samman med riksdagsmannen, som började för tjugonde gången berätta sina gamla historier till stor gamman för byamännen, som voro stolta öfver att i riksdagen ha en sådan stöttepinne som Jöns Jönsson. Men det blef oro i lägret, när Ingeman började storskratta och frågade, om de verkligen vore så enfaldiga, att sådana där hampadängor kunde gå i dem.

Riksdagsmannen blef arg och röd i synen och talte om tuppkycklingar, som vilja flyga innan de kunna gå, och gala innan de fått dunet af sig. Men den, som var säker i sina stycken, det var Ingeman: han läste upp en hel rad paragrafer ur riksdagsordningen och slog Jöns Jönsson på fingrarna oupphörligen.

Visste verkligen inte en gammal riksdagsman, att kungen aldrig kan få vara närvarande vid någon af kamrarnas öfverläggningar? Inte ens om han ville bjuda på snus! Och trodde han sina häradsboar om så lite förstånd, att han ville söka inbilla dem, att vid en fest på slottet folk ställa sig att klappa i händerna åt en, som svarar kungen, och till på köpet svarar med ett uttryck, som fälldes redan på 1700-talet af en bonde uppåt landet och alls inte var utfunderadt af Jöns Jönsson. Det skulle vara roligt att få veta, när det var som denne hade yttrat sig i kammaren sist: det hade helt nyligen stått i en tidning att han tillhörde de där »riksdagsdrönarna», som aldrig klyfva näbb utan sitta i kammaren och halfsofva och vakna till någon gång i klubbrummet, sådana där voteringsmaskiner, som en af partiets ledare sticker en sedel i handen på, när de skola gå med i »tröskvandringen». En enda gång hade han yttrat sig men trasslat in sig så, att ingen begripit hvad han menat, och han hade måst sätta sig under ett oerhördt flatgrin i kammaren. Han var ju bara ett åtlöje för hela landet.

Nu reste sig riksdagsmannen blek som ett lik och gick ut och sade till om förspänning. Alla sutto målösa och förstenade af häpnad. Var det han, som inbillat dem, att han afgjorde alla frågor och klingade med kungen, när han tog snapsen! Där hade de gått som narrar allihop för honom! Å!

I fjorton dar hade Ingeman besök af gubbar, som ville se på tidningen. Och han kunde visa dem hvad styfvare var: han hade lånat ett exemplar af riksdagens protokoll. Inte stod där mer än två rader om Jöns Jönsson!

Vid nästa val var Ingeman elektor. Han kom tidigt på morgonen, och hade med sig en hel hop färska tidningar, där Jöns utpekades och hånades för sin tystnad vid riksdagen och sina lögner på gillena. Jöns kom till valet af gammal vana. Men han kände, att där låg något i luften, och han hörde tydligt att omkring honom hviskades: »drönaren! riksdagsdrönaren! Hönslösadrönaren!»

Endast häradsdomaren antog hans inbjudning på gök. Endast hans röst fick han vid valet.

Ingeman fick de andra.

Och han var visst riksdagsman bortåt 20 år, innan han gick bort. Men han hörde heller inte till riksdagsdrönarna. Öfver honom kände sig Hönslösaborna med rätta stolta.

»Stenvurmen.»

På 1860-talet lefde i en skogsbygd i Skåne en folkskollärare, som helt visst inte ens på den tiden, då originalen inom lärarekåren dock voro ganska vanliga, hade sin like. I våra dagar skulle han helt enkelt varit en omöjlighet. Efter en seminariekurs på några månader hamnade han i denna undangömda vrå, där sällan prästen och aldrig folkskoleinspektören satte sin fot under flera år.

Om den yttre världen bekymrade »mäster» Stenberg sig föga eller intet. Han gick i kyrkan hvar söndag, ty det ansåg han höra till sitt ämbete. Men han hvarken sjöng eller följde med i evangelieboken. Hvar söckendag under lästiden gick han på morgonen in i skolan, lät ett af de största barnen ta upp en psalmvers samt läsa »Fader vår» och välsignelsen. Därpå slog han sig ned i stolen på katedern; den äldste gick fram med katekesen eller bibliskan, pekade på läxans början och satte sig sedan på sin plats. Så nickade han mot en af de små, som strax med enformigt sjungande stämman började: »Sjunde budet. Du skall icke stjäla.» Nästa man fick en nick och fortsatte: »Hvad är det? Vi skola frukta och älska Gud» o. s. v. Om någon stapplade, vinkade han åt

honom att komma fram, och så vankades en örfil eller en lugg. Så var det slut. Och förhöret — om man så kan kalla det — fortsattes. Han kunde »läsa» en hel timme utan att öppna munnen. Sedan tog han facitboken, och barnen fingo i tur och ordning säga upp sina tal: hade de räknat rätt, nickade han, och de ströko ut dem; var talet orätt, riste han på huvudet, och då fick pysen göra om det.

Någon frikvarnt ville han inte veta af; i stället fingo barnen gå en half timme tidigare på middagen och på kvällen. När han reste sig och gick in på middagsrasten, som varade två timmar, rusade en del ut på skolplanen för att leka; en del kröpo ihop vid kakelugnen och hviskade sakta med hvarandra. Lärarens ordkarghet syntes ha smittat dem, och endast sällan hördes inne i skolsalen ett barnsligt skratt.

Själ f gick »mäster» in i sitt rum och tog en bit mat allt under tystnad, och sedan smög han in i sin lilla trånga kammare. Här hade han hela sin värld: sina flintsaker, sina petrifikat, sina snäckor och andra rariteter. Där voro hans ägodelar, och där var ock hans hjärta. Därför kallades han »Stenvurmen».

Om sin lilla, tysta, lutande, tvinande hustru och sin bleka gosse tycktes han inte bekymra sig. Det kunde gå hela veckan utan att han talte ett ord till dem, och mestadels satt han och tecknade af sina pilspetsar och yxor och letade i tjocka böcker med teckningar af föremål från stenåldern. Med kamrater umgicks han aldrig; om någon nykommen lärare i grannskapet gjorde honom ett besök, kom han aldrig åter, ty att sitta där och få ett svar i ny och ett i nedan men inte så mycket som vatten på en syl var inte uppmuntrande.

Också sade hans hustru en gång till sin förtrogna, hushållerskan i prästgården, dit hon alltid gick att i vederbörlig tid lyfta mannens lön mot medfördt kvitto:

— Han har nu så länge sysslat med det där stenbråteseländet, så han har själf ett stenhjärta. Om någon hade grävt opp mig ur en torfmosse och han kunde säga, att jag härstammade från tiden några tusen år före Kristi födelse, skulle han kanske bry sig om mig.

Hushållerskan skakade medlidsamt på hufvudet och bjöd den stackars människan på kaffe och präktiga bullar, grät en vers tillsammans med henne, och så vandrade skollärarekvinnan med tunga steg hem för att sitta innestängd som en fånge till nästa kvartal.

— Hvarför tog du en sådan där en drönare? frågade hushållerskan en gång.

— Ja, den som det visste! Mor var nere i skolan en gång och skulle sälja ett halft svinhufvud till honom, och då hade hon väl fått snacketyget i gång — för hon kunde tala, hon — och jag tänker, att hon slog fram om, att han borde gifta sig och att jag skulle passa honom. Dagen efter måste jag ta på mig det bästa jag hade och göra mig ett ärende dit. Han sa ju inte mycket, men han såg saktfärdig och knäll ut, och när jag skulle gå, sa han: »Kanske du kunde komma igen och så bli här?»

— Var det alltsamman? Och du kom igen?

— Ja, mor var så ifrig, att jag skulle. Vi hade det ju knalt, och hon trodde väl, han skulle tagit henne också till sig, men det gjorde han inte. Nå, hon fick sluta strax efter mitt bröllop — den, som fått göra detsamma! Jag har ju Alexander — annars

stode jag inte ut en dag. Det kunde ju inte vara värre, om jag sutte på fästning, och en dag blir jag väl galen.

— Inte skall du tala så ogudaktigt!

— Tala! Jag har snart glömt bort att tala! Ibland pratar jag ju lite med pojken, för att han inte också ska dö af ledsnad — vi passa på, när barnen läsa opp sina läxor inne i skolsalen. Vi två äro ju som ett — han ligger på min arm hvar natt och följer med mig hvar minut på dagen, om det är möjligt, i köket och när jag städar i skolsalen. Se, han är rädd för sin far, fast han visst inte har fått stryk i sina dar. Men de stygga skolbarnen ge gärna den lille ett nyp, om de kunna komma åt, helst om de inte ha kunnat sina läxor och fått på öronen. Han är så nöjd, det lilla lifvet, om han bara får sitta på en pall hos mig och stafva i en bok. Han är ju bara sju år och så liten till växten, att det aldrig skulle falla Stenberg in att ta honom in i skolan.

— Men så rar han är! En kan rent äta opp honom.

— Hvad är det för glädje med det? När vi så tala samman någon gång, blir det ju mest om himmelen och om änglarna — någon gång kan jag nynna en psalm för honom, men sjunga högt våga vi inte. Se'n kan han sitta långa stunder och grubbla för sig själf. Härförleden måste jag ta till ögonen, när jag hörde på honom. Som han sitter hos mig, tar han mig om halsen och säger: »Vore det inte bäst att komma till änglarna när som helst?» Jag visste inte hvad jag skulle säga. — »Jo, nog vore det så, men Gud vet bäst, när tiden är inne att kalla oss!» — Så nickade han och tittade upp mot himlen.

»Där bråta de väl inte opp med stenar och gamla flintbitar?» sa han. — »Nej, det tror jag inte.» — »Och de ha alltid något att tala om?» — »De lofsjunga den Högste.» — »Gud kallar väl oss två på samma gång, vi, som alltid hålla ihop?» — »Det är inte så säkert, min påg! Jag går nog före dig!» — »Men hvad ska jag göra se'n, när jag blir ensam?» — »Du ska vara ett snällt barn, så du kan få komma till änglarna,» sa jag. Han satt en stund och funderade. »Hur ska jag kunna vara snäll, om mor inte är hos mig?» — »Det måste du, om vi ska få återse hvarandra!» — »Då får jag väl försöka!» sa han så trohjärtadt.

— Stackars unge! Att han ska ha en sådan far!

— Farväl nu! Jag riktigt skäms, när jag tar emot de här många pengarna, för Stenberg gör då inte nytta för hälften. Vore inte barnen i socknen här så snälla som de äro, skulle de vända upp och ned på både Stenberg och skolan och hela byn. Och den där professorn från Stockholm, som var här för tre, fyra år se'n och tittade på stenskräpet, sa ju rent ut, när jag frågade, om det var något värde i det: »Inte för tio riksdaler en gång — han begriper sig inte på det alls!» Bakefter kunde jag inte styra mig utan slog Stenberg i nosen med hvad professorn hade sagt. Men han bara drog på axlarna och sa: »Festus sade till Paulus: 'Mycken lärdom hafver gjort dig rasande,' sa han.» Nej, nu får jag hem, annars leds lillen ihjäl.

*

En kväll några månader senare satt Alexander vid den halft uppfrusna rutan och spejade ängsligt

efter modern. Hon hade hela dagen stått nere på isen vid bron och tvättat. Alexander hade själf burit ned kaffe till henne på middagen samt slagit kana ett slag, men han tyckte det kändes kyligt, och så sprang han hem. Men det var fasligt hvad hon dröjde!

Ts! Någon gick uti förstugan! Men det var inte hennes steg — dem kände han ju så väl! Någon gick in i kammaren till far. En främmande röst sade något. Far gaf till ett rop och sprang ut — den andre gjerde sammaledes. Hvad kunde stå på?

Om en stund kommo de nere på vägen bärande på något. Alexander tyckte, att rummet började gå rundt: kunde det — kunde det vara — Så stod fadern framför honom, blek och darrande af köld och sinnesrörelse, och han talte till sin gosse. Men Alexander tyckte, att det liksom hände långt borta allting: det kunde ju inte vara sant. Han hörde som i en dröm, att modern fått svindel och fallit ner i vaken och blifvit uppdragen död. Han hörde en sådan underlig susning i öronen — det var väl änglarna, som sjöngo för mor. Men det lät så besynnerligt, så hemskt — alls inte som när prästens yngsta dotter spelade på orgeln om söndagarna.

Se'n mindes han ingenting på mycket länge. När han vaknade till sans, låg han i kakelugnsbänken, och hushållerskan från prästgården satt hos honom. Nu fick han veta, att han legat sjuk en hel månad, att mor var nermyllad på kyrkogården och att det snart skulle bli vår, ty både lärkan och stararne voro komna och snödropparna hade slagit ut.

Far kom in och strök honom öfver pannan men sade ingenting utan gick strax in i kammaren till sina försteningar.

Dagen därpå fick Alexander kläda på sig och började stulta omkring i rummet. Han tog den lilla pallen, flyttade bort den i det vanliga hörnet vid fönstret, satte moderns stol och spinnrock bredvid och började prata med stolen, alltjämt hviskande, ömsom frågande och svarande.

På middagsrasten tittade fadern in, strök sakta öfver hans hår men gick in i kammaren, sedan han stått en stund utan att kunna hitta på hvad han skulle säga till sitt barn.

Och så gick det flera dagar.

En söndag gick Alexander inte med fadern i klockarestolen utan smög sig upp på orgelläktaren och hörde på orgelspelet. På eftermiddagen gick han in till fadern i kammaren.

— Far! sa han halfhögt och tveksamt.

— Hm! Jaha — hvad vill du?

— Är mor hos Gud och änglarna?

— Hm! Det — det är hon nog.

— När kallar Gud mig?

— Hvad säger du?

— När kommer någon ängel och hämtar mig?

— Mitt barn, det vet ingen. Du är ung, och jag hoppas du skall få lefva många år. Jag har ju bara dig nu.

— Men far talar ju aldrig till mig.

— Mor talte då inte heller så mycket.

— Vi förstodo hvarandra ändå, när vi sutto tillsammans, för vi tänkte detsamma.

— Efter denna dagen ska vi vara mer samman, Alexander.

— Vi förstå inte hvarandra ändå — far tänker bara på sina flintor och jag tänker på mor.

— Jag ska tänka mer på dig och henne nu.

— Men om jag ber Gud, kanske han skickar efter mig. Kunde jag bara skriva till mor, skulle hon påminna Gud. Men hon får det väl inte, om jag skriver?

— Nej, min son — det går inte.

— Ligger isen kvar, där hon stod, när ängeln kom?

— Det gör den nog, men snart blir solen så varm, så den smälter bort isen.

Där slöt samtalet. Far satt kvar i sin kammare som vanligt. På kvällen smög Alexander sig ned till ån, och där stod han en lång stund och funderade, innan han gick hem igen.

När »mäster» Stenberg följande middagsrast kom in i kammaren, låg på hans bord en papperslapp ofvanpå den nyaste flintyxan. Och på papperet var skrifvet med stora, stela bokstäver:

Jag var nere på isen i går kväll. Jag tänkte, att Gud skulle skickat en ängel. Eller mor. Men ingen kom. Nu går jag dit ner och väntar. Jag tänker alltid på mor. Jag vet att hon tänker på mig. Jag lofvade henne att vara snäll. Och det har jag väl varit också. Jag ska väl hälsa från far?

Alexander.

»Mäster» slängde lädertofflorna, fick stöflarna på och satte af mot ån. Redan på afstånd såg han Alexander sitta på isen och titta ned i det förbiforsande vattnet.

— Alexander! ropade fadern i yttersta förfäran.

— Ja! sade den lille. Men vid det han vände sig, förlorade han balansen och föll ut i den strida ån.

När fadern hann fram till bron, var barnet ända nere vid forsen. Där fann han det lilla liket en timme senare, när han gått omkring stora vägen.

Efter den stunden blef Stenberg alldeles folkskygg, begärde afsked från sin befattning och hyrde in sig i en liten stuga. Där satt han och tittade på sina stuffer i flera år, hushållade själf, hvilket just inte var någon konst, eftersom han nästan lefde på bara ägg, gröt och mjölk, som mest kommo dit utan att han visste hvarifrån. Han gick nästan aldrig ut, inte ens i kyrkan, och ingen kom till honom utom en gammal gumma, som då och då kom och gjorde litet snyggt hos honom och hade med sig några matvaror. Han frågade aldrig hvarifrån de kommo. Ibland lade hon litet pengar på bordet — ty honom ovetande hade kyrkoherden genomdrifvit en liten pension åt honom på kyrkostämman. Men Stenberg rörde aldrig slantarna, utan lät dem ligga på bordet, tills gumman någon dag tog dem och köpte mat för dem.

Så en dag fann hon honom nedlutad öfver bordet med en flintknif i handen. Men han var död och kall. Framför honom låg Alexanders lilla bref med de barnsliga, stora, stela bokstäfverna.

»Dödsnorkens» julklapp.

Skymningen började falla på. Den kala, vida slätten låg så platt som en julkaka under en duk, ty det var julafton och djup snö. Vid pilevallarna hade alnshöga drifvor tornat sig upp, och de brunröda, kvastlika, stripiga topparna af pilarna nådde nätt och jämt upp öfver snötäcket. Yrsnön piskade som ris, och det var inte synnerligen behagligt att försöka ta sig fram på den smala byvägen, där alla spår längesedan voro öfverhöljda af snön.

I alla fall försökte ett släddon sig på den vanskliga uppgiften. En halfvuxen pojke svor alltemellanåt; så stjalpte han, fick munnen full af snö, spottade och fräste. Den rykande hästen blef slutligen trött af att krafla sig upp ur dikena: flåsande lade han sig helt enkelt ner på vägen.

— Jaa, nu är det jagu slut! sa pojken vresigt. Här sitta vi!

Den bepälsade, öfversnöade damen i slädan reste sig upp.

— I gräset sitta vi då intel sa hon skrottande.

— Nä, det är inte så väl. För resten tycker jag, att fruntimmer kunde hålla sig hemma vid kakelugnen i sådant väder. Jaha, det tycker jag.

— Men jag *ska* hem, ser du, min pojke!

— Jasåå! Nå, det blir jagu hennes egen sak, för nu vänder jag och kör hem — annars hittar jag aldrig tillbaka. Och det står hvarken i tjänstehjonsstadgan eller skjutsstadgan, att man är pliktig att en julafton köra i yrväder och ta lifvet hvarken af sig själf eller hästen. Och nejgu *hon* kan gå till gästgifvaregården, dit hon har beställt skjutsen — här är öfver en half mil, och hon fryser ihjäl som en novemberfluga. Följer hon hellre tillbaka? Men säg strax!

— Nej, det gör jag inte. Hvem bor i gården där borta?

— Det är en gammal komminister, snål och sur och arg — namnet minns jag inte riktigt. Eskilander är han döpt till, men för resten kalla de honom mest för »Dödsnorken». Han ger henne i alla fall inte husly i natt — han tål inte fruntimmer. Och den gamla käringen, som hushållar för honom, hon tål inte karlar än gång — hon tål ingen!

— Eskilander, sa du? Det är väl inte Eskilander Hillström.

— Jagu, var det gissadt på pricken!

— Då kan du köra hem. Jag går dit, ser du! Den lilla biten orkar jag nog, om jag går tvärs öfver vången. Farväl med dig! Några skjutspengar får du inte!

— Kanske, när allt kommer omkring, är hon släkt med den där snåle »Dödsnorken»? sa pojken försmädligt.

— Det står hvarken i tjänstehjons- eller skjutsstadgan, att en pojke ska ha betalt, för det han kör en resande ett stycke och så lämnar honom i snöyra

på en byväg — hälsa du gästgifvaren med det! Men här har du en silfverkrona — den kan du ha till julpengar själf, och du behöfver ju inte tala om för någon att du har fått den, om du inte vill.

— Nägu, jag är så dum heller. Tack! Ja, ligg nu inte och frys ihjäl på vången! Godnatt!

— Godnatt! Försök du att inte lägga dig förrän du kommer hem!

Hon gaf sig af. Pojken stod en stund och glodde efter henne, under det han klådde sig bak örat.

— Opp nu, Bläsan! Nu ä vi bara två!

Bläsan fann strax, att han hade rätt; slädan vändes, och så bar det af hem i ilande fart. Nu kunde han följa sina egna spår och akta sig, där han stjälpit på ditresan.

*

Inte såg komminister Hillström så dödbakad ut som hans öknamn antydde. Visserligen var hans anlete magert och figuren lutande, men blicken var själf full. Han var snyggt klädd, nyrakad och hade alldeles nya trätofflor på, men satt för öfrigt i skjortärmarna inne på det lilla, låga expeditjonsrummet i den fallfärdiga komministergården och bolmade på en lång pipa. Framför honom låg en uppslagen bibel, men hans ögon voro slutna, och när de emellanåt öppnades, gled de förbi föremålen i rummet och långt ut i natten. Han satt måhända och drömde om sina gångna, enformiga och tämligen glädjelösa år. De två smala ljusen ofvanpå den gamla maskstungna byrån kastade en sparsam belysning öfver rummet, hvars väggar dock voro alldeles upptagna af bokhyllor med många, mest oinbundna böcker.

Han rörde sig icke ens, när en ganska hård knackning på ytterdörren hördes. Men om en stund uppstod en ordväxling därute, och då blef han uppmärksam.

— Här slippa inga landstrykare in så här dags! hördes en skarp, gnällig stämma. Ge sig af bara!

— Hvad är det för ett prästhus, där folk låser en främling ute och låter honom frysa ihjäl julafton?

Det var en klangfull kvinnoröst. Komministern smög sig bort till dörren och lyssnade.

— Seså, packa' er af! Annars går jag efter besmanet!

— Seså, öppna nu! Jag vill tala med komministern, det är min rättighet!

Intet svar. Men köksdörren slogs i med en stark smäll, och därinnanför hördes ett vresigt brummande.

Komministern öppnade dörren och ropade:

— Malena! Gå och öppna på ögonblicket!

— Jag!! Nej min lif jag det gör! Öppna själf!

Han svarade ingenting, men då knackningarna på ytterdörren upprepades, gick han själf ut och öppnade. Men han sade hvarken »stig in» eller »välkommen».

Det var en rysligt snöig figur, som trädde in i den skumma förstugan och riste af sig ett par duktiga drifvor.

— God afton! Och glad jull sa hon.

— Tack! Hvem är det?

— En resande kvinna, som håller på att frysa ihjäl! Lås dörren, så att inte värmen drar ut — jag — ja så, där var en pinne! Jag kommer strax efter.

Han gjorde mekaniskt som hon sa, låste dörren och tog sin kaftan på sig där inne.

Så kom hon in, rödkindad af kölden. Hon tycktes kunna vara bortåt trettio år. Hon tog sig en stol och flyttade den bort till brasan, under det hon gnuggade händerna. Han såg på henne men sade inte ett ord.

— Här var riktigt varmt och godt! sa hon om en stund, fast här just inte ser precis så julalikt ut. Ni skulle väl inte kunna af godt hjärta eller mot skälig betalning skaffa mig ett glas varm ölost eller en kopp kaffe? Ursäkta att *jag* frågar, när inte *Ni* bjuder!

— Malena! sätt genast kaffekitteln på! ropade han ut i förstugan.

— Nu finns det då ingen skam längre! gnällde gumman i köket.

— Hemmets blida genius är fnurrig! sa den främmande skälmaktigt med halfhög röst.

Han drog en smula på mun men sade ingenting. Och tystnaden varade, tills Malena kom in med »kaffe-pumpan». Gumman kastade en arg blick på gästen. Men denna nickade helt gemytligt.

— God kväll! Ursäkta besväret! Men se jag är på det viset, att om jag *vill* in, så *ska* jag in — jag är inte så god att bli af med. Och så är jag ju ute på julafton — tag mig för »Julens ängel»!

Malena snodde rundt om sig själf som en katt och flög på dörren.

— Var så god! sa komministern och bockade sig en smula tafatt. För min del har jag redan — — —

— Åh, se så! Det är inte julafton mer än en gång om året — håll mig nu sällskap! »När en dricker kaffe och en annan tittar på, sitter den andra alltid och räknar sockerbitarna,» hette det ju alltid förr i världen.

— Jag är nu inte så snål som ryktet gör mig, sa han med ett småleende, men satte sig i alla fall.

Där sutto de och gjorde som salig Didrik — tego och drucko.

Slutligen reste hon sig, neg, satte sig på nytt och sköt undan koppen.

— Ja, ni är väl redan på det klara med en sak, herr komminister? nämligen att ni med godo eller ondo får ge mig tak öfver hufvudet? Jag kan sitta på en soffa eller i en skrubb eller på golfvet — i nödfall ute hos er köksgudinna — rädd är jag inte af mig.

— Nej, det låter så! sa han torrt.

— Men hvad ska vi roa oss med under tiden? Någon gran är här ju inte att dansa omkring — och kanske ni inte dansar, åtminstone i trätofflor på julafton? Om vi skulle börja på att berätta historier? Han såg uppmärksamt på henne.

— För min del har jag aldrig kunnat några — och inte upplefvat några.

— Jag har. Jag kan en riktigt vacker liten saga, och den handlar om en fattig prästdotter och en rik pastorsadjunkt — eller var det tvärtom, kanske? Ska jag berätta den?

— Om ni inte kan någon annan — — —

— Det var en gång en fattig, fattig präst med välboren gemål och många döttrar. De fingo en fin uppfostran på grund af sin adliga härkomst på möder-net, d. v. s. de fingo lära sig en massa onyttiga ting, för att de i tidens fullbordan skulle i egenskap af guvernanter kunna pina små barn: de kunde haspla ur sig skalor och stycken nästan lika raskt och lika själlöst som ett hjälpligt positiv återger »I rosens

doft» eller »Gröna julle», de kunde knyppla spetsar med sådan färdighet, att de på den sysselsättningen skulle kunnat förtjäna minst tio riksdaler om året. Men laga en biff kunde de inte — det betydde då också mindre, för det fanns sällan biffkött i huset annat än vid stora kalas. Sådana måste ju hållas ibland för ståndets och det fina giftets skull. I hvardagslag kunde man dra sig fram på sill och potatis och korngrynsgröt.

En af döttrarna blef guvernant hos en kontraktsprost ungefär fyra, fem mil därifrån. Det var ett fint prästhus — rikt, flärdfullt, kärleksfattigt och glädjetomt. I det prästhuset var en pastorsadjunkt, lärd och hjärtegod, men tafatt och skuffad i hvar vrå. Guvernanten var nästan den enda, han tordes tala med, och hon blef alldeles förvånad, att där kunde gömma sig en så rik kärna under det skrofliga skalet. Han blef hennes drömmars hjärta, men »det var där ingen, som visste». Han hette Eskilander Hillström, *tror jag* — det är så många år se'n nu.

Komministern reste sig och gick bort i ett hörn af rummet och stoppade en ny pipa. Men han sade ingenting.

— En dag fick guvernanten ett bref hemifrån. Det kom öfver henne som ett åkslag. Hennes gamle far hade — han hade en balans på tusen kronor i kyrkokassan. Hon tyckte först, att hon inte kunde öfverlefva en sådan sorg och skam, och när hon tänkte på dem därhemma, ville hennes hjärta brista. Adjunkten såg, att något var galet fatt, och slutligen anförtrodde hon honom sin sorg. Gissa, hvad han sade!

— Han rådde henne väl att vända sig till kyrko-

herden, hennes elevs far, och be honom som ämbetsbroder att — — —

— Ånej, han kände världen och människorna, så någonting dylikt kom han inte fram med. Nej, han sa: »Ungefär det beloppet har jag väl under tio, tolf år samlat ihop till min pastoralexamen — vill ni ta emot dem?» Var det inte storstatligt, hva?

— Hm! Stoltheten kan ge sig många uttryck.

— Vill ni inte erkänna, att det var vackert?

— Sa han ingenting mer?

— Jo, det gjorde han. »Jag hade tänkt, att en gång kunna få ge er ett annat namn än det ni nu bär och som nu hotas med nesa och vanära. Men som ett namn utan lefvebröd är en villa och en tom dröm, gör jag er en större tjänst med att rädda det namnet, ni nu har, från den fläck, som hotar er!» Så sa han. Hvad säger ni om det?

— Hur gick det se'n för — för den där guvernanten?

— Hon gick igenom ett folkskollärarynneseminarium med sparsamhet och försakelse — hon var en af dem, som kunna arbeta och vilja arbeta och inte ta till lipen för första skoskaf. Så lyckades hon få vikariat, vände på styfrarna och gjorde afbetalningar på seminarieskulden, fick så en bra lärarinneplats i Norrland och gjorde sig skuldfri — utom till pastorsadjunkten — träffade en dag på en aflägsen släkting, en gammal, rik brukspatron, som fattade vänlighet för sin lilla fränka och kom ihåg henne i sitt testamente. Nu är hon välbärgad. På flera år har hon inte sett sin fädernebygd, och meningen var att hon i kväll skulle hunnit hem till sin gamla mor och den enda hemmavarande system: de bo i en

undangömd vrå vid stationen upptill den gästgivaregård, dit hon aldrig kom, efter pojken, som skjutsade, mest körde i diket. Så fick hon veta, att i denna gård bodde — — —

— En gammal stofil, som kallas »Dödsnorken»

— Nej, den man, som skyddade hennes namn för vanära och hennes anhöriga för nöd och elände. Ty den hjälps, som hennes obetänksamme far fick i elfte timmen, hade välsignelse med sig: han fick lefva i flera år, skötte sitt pastorat själf, drog in på kalasen, hjälpte upp sina affärer, lämnade kassorna efter sig i laga skick och så pass mycket i öfverskott åt änkan och den yngsta, tills de andra döttrarna kunde sätta axeln under lasset då och då. Men säg mig nu en sak, som jag så tidt har tänkt på: tog Eskilander Hillström aldrig någon pastoralexamen?

— Inte det jag har hört talas om.

— Var det — af — för det han gjort sig af med de pengarna?

— Tror jag inte. Han saknade nog slantarna mycket mindre än henne, som fick dem. Han har säkert aldrig en minut ångrat hvad han gjorde. Själf hade han inte lätt att fästa sig, och inte många fäste sig vid honom. Men där han fäst sig en gång, där var han fast för hela lifvet.

— Att han aldrig skref ett ord eller — —

— Det skamligaste som finns är att ta betalt för en riktig, ärligt menad välgärning — det är värre än att procenta. För resten har han det bra, så vidt jag känner, äger sin afskilda del af spis, lefver bland sina böcker, spelar själf utan publik och dekorationer världens dramatiska mästerverk, spelar folkvisor utan

tal på sin gamla flöjt och frågar inte för två styfver efter världens flärd. Folket i hans församling skrattar åt hans små egenheter ibland, men när hjärtat kvider eller magen svider, veta de vägen till den gamla, sneda komministergården. Så att guvernanten behöfver visst inte göra sig samvetskval — hon hette visst Adelaïde Ehrnblom, *tror jag* — det är så många år se'n nu.

— Det var en lättnad att höra — en stor lättnad. Vet ni, hvad jag skulle vilja ge honom i julklapp i kväll, om jag kunde och finge?

— Nej.

Deras ögon möttes i en lång blick.

— Ett litet blidare huskors än det han har. Jag tror nästan jag skulle kunna ha ett på förslag.

— Ingen, som har så dålig smak, räds jag.

Hon reste sig och gick bort till honom.

— Eskilander! En gång i dödsens nöd kom jag till dig, och du frälste min själ. I kväll kommer jag till dig — jag sa ju genast, att när du inte bjuder, så frågar jag. Det blef genom Guds skickelse på själfva julafton, fast jag från början tänkt söka upp dig midt i helgen och tacka dig och säga hvad jag nu säger — jag kommer och spørjer, om jag inte kan få afbördä en ringa del af min och de minas stora skuld till dig, om jag inte kan få i ord och gärning under våra återstående år visa, hur jag alltid älskat och beundrat min ungdoms ädle hjälte? Inte har du hjärta att säga *nej* till den gamla Adelaïde?

— *Nej!* sa han och tog henne i famn.

— Kände du igen mig strax?

— Ja, på ögonen.

— Men jag är gammal, Eskilander!

— Liksom vår kärlek, barnet mitt!
Och han drog henne ned på sitt knä.

Då öppnades dörren, och Malena trädde in. I händerna bar hon en bricka.

— Nä', nu finns det då ingen skam längre! skrek hon och tappade alltsamman i golfvet. Så snurrade hon rundt två gånger och störtade ut.

— Värst är, att det var nog de enda tallrikar, jag har, sa han med en suck.

— Så äta vi väl ur lerskålar! sa hon skrattande och yr af glädje. Brukar hon ofta behandla husgerådet med samma graciösa nonchalans?

— Kan just inte säga. Men hon har aldrig förut sett mig sitta med en kringstrykerska i knät — och ingen annan heller för resten.

— Hon ska få lära sig det! sa den rodnande skälmungen och klappade i händerna.

— Malena! ropade han.

Hon öppnade dörren till hälften med förklädet för näsan.

— Det är min fästmö! sa han. Det har varit bra med oss i tolf år, tror jag.

— Inbilla mig! Och det skulle han kunnat tåga med så länge! Och ingen sladderkäring fått nys om det —

— Låt oss nu få lite mat — om här finns något. Sök upp hvad som är kvar, sedan kyrkoherdens voro här! Elda se'n på vindsrummet och bädda där till mig — det är bäst, att min fästmö blir härnere.

— I all den otidiga tobaksröken — jag skulle inte kunna vara här en natt!

— Lufta då lite! sa han blidt.

— Ja, det ska jag! sa hon spakt. Hon begrep, att det var allvar nu.

— Hör du, Eskilander! Vet du, hvad jag sa till skjutspojken, när han ville jag skulle följa med honom omigen? Jag *ska hem* i kväll, sa jag.

— Men det kom du inte, min lilla Adelaïde.

— Inte det? Ska du nu sitta och ta ditt ord tillbaka?

En sannsaga om ett festtal.

I.

När Knut Klingberg tog afgangsexamen vid folkskollärareseminariet i Lund, hade han så stiliga betyg, att rektor Wingren lämnade honom fritt val mellan fyra vikariat och gaf honom en liten vänlig vink om hvilket, som var bäst i fråga om löneförmånerna. Klingberg tackade, tog emot det och gick, följd af sin gamle rektors vänligaste välönskan.

Och liksom han vid seminariet stått väl med både lärare och kamrater, hade han redan efter en månad tagit hela församlingen med storm: präst och skoloråd, storgubbar och fruntimmer. Han skötte skolan med kläm men utan rotting, var en glad själ, alltid laddad med trefliga historier och lustiga visor, välkommen, när han steg in i ett lag, och saknad, när han gick. Han kunde sätta upp ett testamente eller göra ett arfskifte eller en bouppteckning, hålla en auktion eller hjälpa en bekant med ett kärleksbref, göra en sämjedelning mellan två åboar på samma nummer, räkna ut, hur prästaskatten skulle fördelas, leda sångföreningens öfningar, när den gamle klockaren hade »kvarka» i halsen, och skrifva klagomål i fattigvårdsärenden åt kommunalordföranden. Han var alldeles säker om platsen, när den skulle tillsättas med ordinarie. Han visste ju råd för allt.

På lediga stunder gick han gärna bort någon timme: det var ensamt att sitta där i skolan dag ut och dag in. Ingen väntade på honom: han gick, när han ville, och kom igen, när han kunde. Alla töser skämtade han med, ljusa som mörka, rika som fattiga, men slog sig inte ut för någon särskild. Det är en konst, som alla ungarlar skulle lära sig i tid — då äro alla deras vän och ingen deras fiende.

En söndagseftermiddag bort emot juletid satt han hemma och var vid dåligt humör. Vädret var ruskigt, och han hade fått en finne i ena näsborren. Se'n han rökt några pipor och spelt några bondpolskor på sin fiol, funderade han på att krypa till kojs — finnar göra ingen människa glad.

Så öppnades dörren, och rusthållarens Johannes trädde in. Det var ett kärkommet afbrott i enformigheten, och Klingberg hälsade gästen välkommen.

Johannes var byns rikaste pojke — lite enfaldig, påstods det också. Han sa inte mycket i kväll heller men slog sig ned, fick pipan tänd, skrufvade sig länge och väl, och slutligen kom han då till saken långt om länge.

— Det måtte vara roligt att kunna allting! sa han.

— Ja, det skulle inte vara så dumt! sa Klingberg torrt.

— Du är då slängd i allting och hinner med allting — när sköter du allt?

— När andra sofva.

— Vid seminariet måtte ni lära er allting?

— Å, det mesta hinna vi inte med.

— Men ni lär Er att skriva poesier?

— Inte precis — men om man har anlag, så — —

— Och hålla festtal — —

— Det står inte på läsordningen, men — —

— Kan du hålla tal?

— Ja visst.

— Hm! Joo, ser du! Håll ett tal till mig, Klingberg, så är du snäll!

— Ska — ska *jag* hålla ett tal till *dig*?

— Asch, du förstår nog hvad jag menar: håll ett tal, som jag se'n kan hålla liksom det vore mitt eget! Skrif opp det åt mig, så att jag kan lära mig det utantill, begriper du!

— Där ligger en tös under det här! sa Klingberg och såg skarpt på Johannes.

— Hvar — hvarför tror du det, precis? Nå, det gör detsamma oss två emellan, så jag ska tala om alltsamman för dig. Jo, ser du, vi ha alltid slädparti här i byn en gång hvar vinter, och det går i tur och ordning efter hemmansnumren hvem som ska stå för det hela, göra upp med gästgifvaren och vara talman vid gillet. Jag har dragit mig undan ett par, tre gånger — i fjor lade jag mig sjuk. För ser du, Klingberg! Dricka toddy kan jag och dansa kan jag och äta likaså, och det för två — —

— Du kan tala på rim också, tror jag.

— Hahaha! Men se, hålla tal kan jag inte, om de så ville få mig — orden sätta sig fast i halsen på mig som det vore torra agnar. Jag har aldrig kunnat få fram nå'nting bland en hel hop främmande människor. Jag har aldrig svarat på en fråga vid ett husförhör — inte har jag ofta varit där — och inte hade jag väl sluppit fram för prästen, om inte far varit kyrkovärd på den tiden. Men så gaf han också prostafar en ko, som hette duga. För resten kunde

jag mina stycken — det är bara det, att jag kan inte få munnen i gång i sällskap.

— Nå, så är det med många — mycket lärda personer till och med! Det är bara blyghet.

— Nu har jag ju gått och stått på tå för näm-demannens Emilie — hon har just inte sagt *nej*: jag får ju ändå det styfvaste hemmanet i församlingen. Men hon har heller inte hjälpt mig på trafven riktigt — hon tycker jag är enfaldig, kan jag väl tro. Här om dagen lät hon mig förstå, att hon gärna skulle se mig vara värd vid slädpartiet och höra mig hålla tal — för att komma underfund med, hur jag skulle föra mig, begrips. Du förstår, det duger inte att komma med någon smörja under sådana förhållanden. Kunde du vara så snäll och sätta ihop ett bra tal åt mig, vore det väl själfva djäkeren, om jag inte skulle kunna lära mig det utantill, om jag toge nätterna till hjälp och så ginge hit och blefve förhörd några gånger. Jag kunde ju sista stycket i långkatekesen, innan jag skulle läsa mig fram, vet jag. Du ska min lif inte göra det för ingenting — här är en, som både har råd och vill betala för ditt geni, ser du! Men du ska naturligtvis hålla nos, så att ingen får nys om det, begriper du?

— Det förstås, hm, naturligtvis.

Klingberg funderade ett ögonblick. Han hade själf någon gång så smått spekulerat lite på Emilie, för hon såg bra ut och var heller inte barskrapad. Men hon hade inte så mycket öra som en kaffekopp och kunde inte ta en ton. Sådana duga inte egentligen till skollärarefruar, åtminstone om mannen med tiden också ska bli klockare och organist. Och därför hade Klingberg slagit de tankarna ur hågen.

— Kom hit i dag åtta dar! sa han. Så ska vi se.

— Kan inte du med ditt geni sätta det samman nu strax?

— Ett bra tal ska man öfvertänka ordentligt, min käre Johannes. Det gäller ju din lefnads lycka.

— Jaja, visst, ja. Och så skulle det inte gå i de gamla hjulspåren — de andra prata precis samma röra det ena året efter det andra. Jag skulle vilja ha något nytt — det kan jag bestå mig, när jag betalar det ärligt, hvasa? Och talet är ju mitt, se'n jag köpt det — alldeles som en cigarr eller en pennknif eller en dufva, hva?

— Naturligtvis, kära du!

Söndagen därpå fick Johannes talet, prydligen renskrifvet. Tre dagar senare kom han på kvällskvisten för att »höra upp» sin läxa. Han kunde den som ett vatten, och uppläsningen var inte så dålig, se'n Klingberg läst före och gett honom en och annan vink. Johannes var glad som en speleman och strålande i ansiktet af många loford och två tutingar, när han skulle ta farväl.

— Hvad ska du nu ha för besväret? sporde han

— Det brådskar inte med den saken! Håll talet först, så vi få se, hvad välsignelse det blir med det.

— Nej, du! Talet är bra — det säger jag. Och du ska ha ditt, hur det går. Jag tycker inte, det är riktigt mitt eget, förrän jag har likviderat det. Här har du en krona, och går det bra, skall du få dubbelt opp se'n. Klockaren fick inte mer än 50 öre, för det han skref undantagskontraktet hemma — och så mat och dryck, förstås — du ser, att här är den, som förstår sig att skilja på sä'nt, som går efter formulär, och det, som där ska snille till.

— Ja, minsann ser jag det! sa Klingberg och tog emot kronan.

— Men nu har du bjudit på toddy här tre gånger: jag vill inte, att du, som är fattig, ska ha utgifter för min skull, och därför tog jag med mig hit en flaska konjak! Så är det jag, som i stället har bjudit dig på toddy. Hahaha! Var så god!

Klingberg tackade och bugade sig djupt för all frikostighet. Han såg riktigt allvarsam ut, fastän han skrattade invärtes.

II.

Den stora dagen var inne. Slädföret var präktigt. Hela byns ungdom och många af de äldre rörde sig i gästgifvaregårdens stora sal, som var rikt smyckad med blommor och gränar och strålade i skenet från lampor och armstakar. Först dracks kaffe och gök, och sedan stufvade hvar kavaljer in sin dam i släden, och så började rundturen.

Johannes skjutsade för Emilie och var i sjunde himlen — så blid och rar hade hon aldrig varit mot honom förr, och hennes kinder voro röda som astra-kaner.

— Nå, ska du hålla festtalet? frågade hon ifrigt.

— Jag hade tänkt göra det! sa han med lugn öfverlägsenhet.

Då fick han en idé. Om han skulle ta en liten repetition? Det kunde då aldrig skada att ett slag försöka, hur det kunde ta sig ut. Det skulle se'n gå lättare inför de många främmande.

— Vill du höra hur det låter? Det är ju för resten mest för din skull jag har gjort mig besvär

med det! sa han och flyttade sig närmare henne i släden.

— Så du kan tramsa! sa hon och blef rödare om den runda kinden. Nå, så låt mig höra, då!

— Jo du, så här skulle det låta — — —

Och så läste han opp det.

— Det var riktigt nått, du Johannes! Och kvickt. Du är ju en baddare rent att ha konsefter, när du vill!

— Tycker du om det?

— Ja, det gör jag visst! sa hon eftertryckligt.

— Då kanske jag håller ett litet särskildt tal till dig, när vi åka hem i natt! sa han tyst och såg henne in i ögonen.

— Blir det lika vackert som detta, så — — —

Det var när som ett hår, att han hade kysst henne, så rar som hon såg ut. Men de voro midt i slädpartiet, och någon kunde ha sett det.

Så kommo de tillbaka till gästgifvaregården, hästarna sattes in, och se'n dukades upp en bastant sexa.

Klingberg var också med, förstås.

— Nå, hur känns det? hviskade han till Johannes i ett hörn. Är du rädd? Har du ondt i magen? Somliga få det, när de ska hålla tal.

— Inte ett dugg! Jag har redan läst upp det för henne. Hon hade aldrig trott mig om det, sa hon rent ut — hon blef förtjust. I natt blir det nog klart mellan oss, när jag skjutsar henne hem. I morgon har du dina två krisch, min vän — jag tror för resten, att jag lägger till en, så att det blir trel! Något kan man bestå sig på en hedersdag.

— Men om du nu skulle bli rädd och komma af dig?

— Jag har skrivit af det — —

— Med din egen stil? Det var förståndigt!

— I nödfall kan jag smussla upp det ur fickan — men jag är så lugn, nu se'n hon har hört det.

Johannes skulle inte varit så lugn.

Som han sprang där fram och tillbaka som ett torrt skinn och plockade godter till Emilie, kom nämligen papperet att glida ut ur hans tröjficka. Och den, som såg det och ögonblickligen snöt det, var själfvaste sergeant Krutfeldt, den klipskaste och stiligaste karlen på hela slädpartiet. Till på köpet svärmade han för Emilie — eller hennes pengar — det är alltid svårt att afgöra en sådan fråga, när det gäller en krigare och en välbärgad flicka.

Han smög sig strax undan i en vrå och genomögnade papperet. Under talet stod *Johannes Isaksson*. Och Krutfeldt hade genast sin plan klar. I kärlek som i krig ska ju alla medel vara tillåtna, påstås det. Här skulle ske en öfverrumpling.

När sexan var afdukad och bålarna uppställda på de långa borden vid salens ena kortända, var det Krutfeldt, som steg fram, knackade, talade och sade:

— »Mitt herrskap!

Jag är fullt förvissad om, att här i kväll komma att hållas många vackra tal af sådana, som ha mer lärdom och äro vanare att lägga sina ord än jag. Men innan vi föra med oss de ljuftva tärnor på dansens lätta vingar, ska jag be att få säga ett par ord.»

Så långt var nu allt bra. Johannes kände sig visst liksom en smula undanpetad, eftersom det var ett gammalt bruk, att talmannen skulle hålla första talet på kvällen. Men å andra sidan kändes det nästan som en lättnad att inte behöfva gå först i

elden. Därför stod han som de andra i spänd förväntan på hvad som komma skulle.

Men Krutfeldt fortsatte:

— »Det klagas så ofta, att vi lefva i partiernas tidehvarf. Och det göra vi. Till och med i dag hafva vi ställt till ett slädparti — hvilket ingalunda hör till de sämsta partierna — och kanske kommer detta parti att ge uppslaget till flera ljufva och lyckliga partier.»

Det började gå alldeles rundt för Johannes — —

Milde Melander! Det var ju hans tal — det vill säga — hm — det, som han hade förvärfvat till sin rättmätiga egendom. Han kastade en blick på Emilie — hon såg ut som ett lefvande frågetecken, ömsom röd och ömsom blek. Han såg på Klingberg, och en förfärlig, svart, afgrundslig misstanke uppsteg i hans hjärta eller hjärna. Hade skolläretusan sålt talet till en till? Men Klingberg var synbarligen lika förvånad som han själf — — —

Johannes stack handen i sin ficka — — —

Tom! Nu begrep han. Men hvad skulle han göra?

Han behöfde ingenting göra. Det är ett sant ord, att synden straffar sig själf och varder ytterligare straffad.

När Krutfeldt kastade blicken på Johannes och såg dennes förbluffade min, kom han i gapskratt, och med ens var talet som bortblåst — han hade ju endast i största hast och midt under mumlet af folkmassan hunnit ögna genom det ett par gånger. Han kom inte ihåg ett ord, och inte kunde han ta upp papperet heller. Han började omigen, tog om en och annan mening flera gånger, men hängde upp sig,

och slutligen blef fnittrandet omkring honom allmänt. Nu gick det alldeles sönder, och snart hörde man bara »hm» — »mitt herrskap» — »slädparti» — »hm» — »andra partier» —

Nu var det Johannes, som tog sitt parti och steg fram.

— Schersant Krutfeldt har visst tagit sig för det han inte kan gå i land med. Han menade visst någonting så här, kan jag tro —

Och så började han från början och fortsatte till slut med kläm och kraft.

Alla stodo häpna. Hvem skulle trott något sådant om rusthållarens Johannes! När han hade slutat, kommo alla fram och klingade med honom, och det skreks bravo och hurra i alla tonarter.

Krutfeldt stod som en våt hund. Men han fann sig och sade högt:

— Hör du, Johannes! Jag skulle i all gemytlighet spela dig ett hyss, men det gick åt helsike. Här är ditt papper. Och var nu inte ond på mig — det var inte illa ment.

I känslan af sin seger klingade Johannes med honom. Men Emilie vände sig om, när Krutfeldt kom till henne och ville klinga, och hela kvällen dansade hon med Johannes. På hemvägen gaf hon honom ja.

— Vet du hvad som var det bästa af alltihop? sa Johannes dagen efter till Klingberg.

— Nää.

— Det var, att jag hade skrifvit om det med mina otäcka kråkfötter — dem behöfver man gno en vecka, innan man kan tyda dem. Och därför hann den lymmeln aldrig att lära sig talet. Och så är jag glad för en sak till.

— Och det är?

— Att jag hade läst upp det för Emilie på förhand — nu vet hon, att det inte kunde vara hans utan mitt. Här har du en femma — jag har inte växladt, och det var talet värdt, du! Jösses, så jag kysste henne — det är en rar unge, det är säkert. Men hur i hunden kan en schersant, som ska låtsas vara en lärd och bildad karl, gubevars, inte ha mer hut i sig än att han ställer sig och läser opp en annans tal, hva, och vill att andra människor ska tro, att det är hans eget. Att han inte skäms!

— Ja, fy för en hund! sa Klingberg och låste ner sin femma i byrån.

— Jag skulle aldrig kunnat göra det!

— Nänämän! sa Klingberg.

När man har hål på västficksfodret.

I.

— Så har det aldrig känts förr, när någon af pigorna skulle flytta, och jag ger mig tjyfvingen på, att jag får ta till ögonen, när du sätter dig på resekärnan i morgon. Jag har pratat om mina bekymmer för dig som du hade varit min syster, och du kan inte säga, att jag haft en god bit i skafferiet eller spiskammaren utan att du har fått smaka den. Och aldrig jag har haft låst om hvarken grädden eller smöret, det kan du själf betyga. Och ungarna äro nästan lika glada vid dig som vid mig — jag säger inte om det, för du har nästan haft lika mycket besvär med dem som jag, se'n de en gång kommit hit till jämmerdalen. Men justament därför kan jag inte få i min dumma träskalle, hvarför du flyttar! Två gånger har jag frågat dig, men du har bara slagit i topp — nu är det tredje gången, och nu *ska* du svara rent ut. Här har du nu gått i tie år — från det du var femton — och du har varit som en vessla så kvick och som en lärka så glad, aldrig pjåkig och aldrig gnällig, aldrig rädd för att ta i och aldrig rädd för att slänga käft. Och så med ens för fyra månader se'n, när du hade varit på Kiviks marknad och kommer hem igen, så är det inte som

du vore samma människa — neka inte, för jag såg det genast! Om du inte alltid varit så fast och bestämd af dig, nästan karlablyg, så skulle jag trott, att du ginge och bure på en hjärtesorg. Och så omöjligt det kan låta, när det är frågan om dig, så börjar jag ta mig tjyfvingen tro på det mer och mer med hvarje dag. Öppna nu ditt hjärta, min lilla tös — kanske jag kunde ge dig ett råd.

— Visst ska jag tala om det — det blir nog aldrig nämndt för någon annan än Er. Och jag har ingenting att skämmas för, men det retar mig, så jag kunde spotta flintstenar. Vackra visor ä' inte långa. På marknaden kom där en dragon nere från Hönslösa-bygderna och slog sig i prat med mig. Grann var han och munter och glad och ändå så hygglig och städad i talet — en skulle aldrig kunnat tro, att han varit knekt, om han inte hade varit i uniform. Och han bjöd på kaffe och vin, och vi voro samman hela dagen — det var som om vi varit bekanta i många år. Hur han lade sina ord, satt jag och lofvade honom kärlek och tro, och han skulle få skriva hit och komma och hälsa på här, och till jul skulle vi slå våra påsar ihop. Ja, så skulle det vara! Och jag var som jag hade varit ifrån mig af glädje: det var precis som han hade kunnat trolla! Sådana ögon som han hade — svartbruna som Er chiffonnier! Bara han såg på en, kunde man bli yr i hättan.

— Jag tror du är yr ännu, barn!

— Ånej, jag har hunnit lugna af mig — han har aldrig skrivit en rad eller kommit hit, det hund- ingens afskummet. Och nu begriper jag, att det var en sådan där slipad flax, som har till sin lust och fägnad att gå och drifva med dumma tösungar.

Jag var naturligtvis hvarken den första eller tjuguförsta.

— Men att du inte har skrivit till honom eller rest ner där ett slag! Du hade ju så gärna fått ledigt.

— Jag tycker, jag kan inte, och se'n — hvem vet om han hade så mycken heder i sig, att han hade uppgett rätt namn?

— Men det måtte man väl kunna få reda på sladdervägen — Hönslösa ligger väl inte vid världens ända, heller! Du är en gås, min kära Augusta, och det var det sista jag skulle trott om dig.

— Han kanske sa galen by också. Nu tänker jag just inte så mycket på den där korta kärlekshistorien — den är ju mest att flina åt, fast jag har gråtit bra många nätter för den. Men så förargar jag mig så mycket mer öfver min egen dumhet. Jag skulle kunna piska mig själf med etternässlor, hela den usla ryggraden, för att jag varit ett sådant få — sitta och bli tokig i en människa, som en inte känner, bara för det han ser bra ut och kan lägga sina ord väl och har kläder, som äro väl sydda och falla åt kroppen! Och så går man och säger upp sig och lämnar en plats, där man har mått som blomma i ägg och aldrig hört ett hårdt ord — och — och — så får man i sista minuten ta en annan plats, som inte är värd att plocka upp på en landsväg. Tvi, att ett fruntimmer kan vara så ynkligen svagt — för att solen bränner en sommardag och en sitter midt emot två svartbruna karlaögon! Några kyssar fick han — sex, för resten, om jag räknar den första, som han stal bak pajastältet. Jag hoppas där var ingen, som såg det, och det skall bli både de första och sista, jag ger bort — det vill jag lofva. Jag skulle ge en

half årslön, om jag hade dem tillbaka. Och tala nu aldrig om det här för en katt!

— Det vet du väl. Hvad sa han, att han hette?

— Ja, se det talar jag aldrig i lifvet om för någon människa — inte för Er en gång! Namnet kommer aldrig ur min mun.

— Om du bara hade sagt ett ord strax, så kunde jag ju aldrig behöft gå och städja ny piga så tidigt. Du kunde då åtminstone blifvit kvar här, och kärleken kunde du svettats ut nästa sommar och höst.

— Jag kunde ingenting säga — jag har väntat dag efter dag och natt efter natt!

— Du har fått den där kärleken ordentligt, du! Rent som kopporna!

— Och så är det enda man har — justament ärren!

— Det ska bli eget att se, hur den nya pigan blir — hon heter alldeles som du: det tycker jag var en god början. Då slipper man vänja sig vid ett nytt namn. Ville hon nu bara bli lika duktig och snäll som du!

— Låt henne aldrig följa med till Kiviks marknad! Om hon skulle vara en snäll tös.

— Stackars unge! Det svider riktigt, tror jag. Vi ska hoppas, att Herren har läkedom för ditt sårade hjärta!

Dagen därpå reste Augusta Johansson från Erland Stenkils på nr 14 Torrebacka. Hennes matmor stod på trappan, snöt sig i förklädet och snyftade, så länge hon kunde se skjutsen.

— Att dragoner ska få lefva! suckade hon och gick in.

II

En dag i slutet af november kom Erland Stenkilsson in i stugan.

— Här är ett bref till dig, Augusta! sa han. Ringaren var här med det nyss. Från fästmannen — kan jag förstå! sa han och drog munnen till ett bredt leende.

— Det är klart som pölsespåd! Visst har en flicka fästman — om hon bara hade en aning om hvad han hette, ändå! Eller hvar han kan gå och vanka här i världen. Men som jag inte har minsta snusväder om den saken, så är det brefvet allt till någon annan än mig.

— Hm. Annars står här så tydligt:

Pigan Augusta Johans Son,

adss Åboen Erland Stenkils Son n:o 14,

Torrebacka.

— Ja, det var då hunden, hvad det stämmer bra in på mig! Vi ska väl bryta inseglet, då, och se, hvad katekesen innehåller! sa det yra flickebarnet och satte sig.

Alla skockade sig omkring henne. Hon slet upp kuvertet. När hon läst de första orden, började hon skratta som en galning och slå sig på knäna.

— O ho ho ho hoj! Det här var för galet. Karlen måtte ha sluppet lös från »spetalet». Hören nu! Och hon började läsa högt:

»Jufva hjärtevenn och ängladrottning!»

— Åhohohoj! Det ska vara jag, det! Ängladrottningen Augusta Johansson, född hemma och uppfoädd vid sill och potatis! Hoj oj! Böjen Eder för ängladrottningen!

»Jag tänker på dig dag och natt — — — —»

— Att inte människan kan ta sig till något nyttigt!

»Jag har inte kunnat skriva förut, för där var hål på västalommesfodret, så att den lille lapen med din adress hade trillat ner, så att jag inte hittade den, förrän jag skulle söka efter en buss tobak i går. Och därför har jag inte skrivit. Men du går aldrig utur mitt sine, och snart kommer jag och helsar på dig och då skall jag kossa och klapa dig.»

— Ja, om morgnarna, ja! sa Augusta och fräste.

»Du vet hur vi taltes vid sist —»

— Det vete hunden och inte jag!

»Och mitt jarta svalnar aldrig i den bleka dödens dal — —»

— Människan måtte vara lokomotiveldare — —

»Och nu farväl, min juva skatt och elskogsblomma!
Dröm om din trogne

Järtevenn.

Påsskrift. ○ Här haver jag trykt en varm köss.

— Ta den, innan den svalnar, Augusta! sa gårdsdrängen.

— Och så ska man ha en sådan en glödande

5. — Arbetsmyror och drönare.

Järtevenn och inte veta ens hvad han heter! sa Augusta och sträckte händerna mot himlen.

— Å, du vet nog, hvem det är ifrån — fast du ska göra dig oskyldig och grön som ett hvitt lamm! sa den andra pigan.

— Nä, så min lif och fattiga kisteläddika jag det vet — har inte en lifsens aning om det. Mäniskan är vriden, förstås. Eller är brefvet kommet till galen tös.

Alla hade så roligt åt Augustas »Järtevenn» en hel månad. Men om han nu var galen eller klok, syntes han inte till. Och från morgon till kväll fick Augusta, när hon skulle gå och mjölka eller uträtta något annat ärende, oupphörligen höra någon, som stod i en vrå och sjöng: »Aldrig kom den friarn fram». Eller åtminstone hvisslades melodien.

Ibland kunde hon skära tänder, så ond som hon var.

Men den, som hade sina egna tankar, det var mor Erland Stenkils.

III.

Annandag jul voro husbondfolket på kalas i granngården, tjänarna hade hvar på sitt håll fått eller tagit sig några timmars ledighet, så att Augusta var alldeles ensam hemma.

Hon satt vid fönstret och ögnade i en tidning, och märkte ej ens, att dörren sakta öppnades och ett karlansikte tittade in. Som hon inte rörde sig, smög karlen sig ljudlöst närmare, lade bakifrån båda händerna öfver hennes ögon, böjde hufvudet bakåt och kysste henne midt på munnen.

— Hva — hva — är du redan hemma, Karna? skrek hon och flög upp som en raket. Träffade du inte din Måns, efter du är så kyssasjuk — — —

— Bevara mig — det var ju inte du! sa han.

Och där stodo de stumma och gapande midt emot hvarandra.

— Hvad är han för en? Hvasa?! skrek Augusta slutligen, förargad och röd i synen. Är det fasoner att komma in på ett främmande ställe och öfverfalla fredliga människor på det viset! Han måtte tro han är Karl den tolfte i Bender!

Han var aldeles perplex och visste inte hvad han skulle svara.

— Är det Augusta, som tjänar här?

— Jaha, det är det — om han inte händelsevis har någonting emot det kanhända möjligtvis!

— Nej, bevars! sa han slokörad och stod som på löskokta ägg — hur skulle han reda sig?

— Detta är ju Erland Stenkils n:r 14 Torrebacka?

— Ja, om inte svart blir hvitt och svartsoppa välling.

— Var inte Augusta på Kiviks marknad i somras?

— Jo, det var jag. Bakefter har jag varit så ledsen för jag inte bad honom om lof.

— Jag såg Augusta där.

— Det är möjligt, fast jag inte blef det varse. Några fräknar har jag inte fått af det, som väl är.

— Jag frågade en bekant, hvem den vackra flickan var, och på så vis fick jag namnet och adressen.

— Jaaså! Annars tjänste jag inte här då, ska jag tala om!

— Näääj! Men jag har fått reda på se'n, att hon flyttade hit vid Michaelsdag.

— Hör nu, söta han! *Hvem är han?* Och hvad vill han ha för en lefvandes kalfvadans?

— Jag är dragon och heter Sporre — Svante Sporre.

— Var det Sporre, som hade satt samman det tokiga brefvet, som kom för en tid se'n?

— Hm! Ja, jag har skrivit ett bref hit — en kväll, när jag var »lite på en hurr» — det var kanske inte riktigt sammanhang i det, kanhända — —

— Hvar bor Sporre?

— I Magerdala — jag tjänar för Hönslösa rusthåll. Jag har det riktigt bra för resten — —

— Det var roligt för honom, Sporre.

— Hvad Augusta ser rar ut på nära håll!

— Det är roligt för mig, det!

— För mig också — för jag har tänkt mycket på Augusta, jag, och det i långa tider.

Hon såg närmare på honom. Han såg ju riktigt bra ut, karlen — sådana mörkbruna ögon!

Hon töade upp så småningom.

— Men det kan ju inte hänga samman det här! sa hon. Det måtte vara den Augusta Johansson, som tjänte här då — just före mig!

— Henne känner jag — inte. Ja, det vill säga: jag såg kanske henne också på den marknaden, men hon ser då inte tusendelen så bra ut som du, Augusta. För resten kom jag sent hem på natten, så jag minns henne inte vidare.

— Men var inte brefvet till henne, fast jag fick det?

— Brefvet! Tala nu inte om brefvet — det var ju en galenskap, när en betänker det rätt. Men hvem

har inte gjort en galenskap stundom? Var nu inte ond för det längre!

Han tog hennes hand och kramade den hårdt.

Hon såg inte vidare förgrymmad ut, fast hon drog den tillbaka.

— Jag hade så mycket att tala med dig om, Augusta.

— Nu kommer snart den andra pigan hem — det blir så mycket undran och prat, om hon får se Sporre. Det är bäst, att Sporre går nu — —

— Ja, men kunna vi inte träffas senare? På kvällen? Jag har gått två mil i dag.

— Det här kommer ju öfver en arm människa som julafton på göingen. Ts — där kommer Karna. Gå ut här — smit om trädgården! Gack ner till kyrkan och vänta på mig där en stund! Vid sakristian är där en grafplats med höga buxbomshäckar — prostagrafven. Vänta där! Seså — gå nu!

Han tog henne hastigt och häftigt om lifvet.

Så smet han.

Karna kom in och tände.

— Har här varit någon?

— Hvem skulle varit här annandagen?

— Nänej, jag bara frågade. Hvad du är röd i synen, tös — här måtte väl inte vara os?

— Jag har ondt i hufvudet. Jag går ner till skollärarens piga ett slag.

— Gör du det! Jag kan mjölka i ditt ställe — du har suttit inne och kuckelurat hela dagen, din stackare!

Så gick Augusta om en stund. Karna kunde inte begripa, att tösen hade gått och klädt sig i sin finaste

kjol på annandagen och när det allaredan var mörkt! Men somliga töser ä nu så fasligt för sin klädsel alltid — — —

IV.

På Kiviks marknad träffade mor Erland Stenkils sin gamla Augusta följande år. Det blef stor glädje å ömse sidor.

— Hur är det med dig, barn lilla?

— Bra — där blef jag inte kvar mer än ett halfår. Jag är gift, har varit det i tre månader.

— Hvad säger du? Med hvem då?

— Min man är smed — Johan Stålvist heter han — en snäll karl, varetagen och arbetsam, om inte han är så vacker — —

— Som den där, som aldrig lät höra af sig, hva?

— Jag tänker aldrig på honom nu för tiden — eller åtminstone mycket sällan — —

— Nej, jag hoppas det! sa gumman eftertryckligt.

— Nå, är ni nöjd med den, som kom efter mig?

— Mycket! Hon är rask som du och glad som du — kanske till och med mera smord i munlädret. Jag är bara rädd, att jag får vara betänkt på ombyte snart nog: hon har fästman.

— Såå?

— Ja, en dragon, som heter Sporre och bor i Magerdala — — —

— Sporre? Svante Sporre?

— Ja. Nej, spring nu inte genast! Vill du se henne och bli bekant med henne, så kommer hon därtorta — det kunde ju vara lustigt nog, efter ni ha

precis samma namn. Hon har för resten sin fästman med sig — kom!

— Nej, jag ska precis nu träffa min man — han kommer där nere. Farväl, mor Erland Stenkils! Och tack för allt godt i gammal tid! Farväl!

Hon skyndade sig bort.

— Hvem var det ni talte med, mor?

— Det var min gamla Augusta — hon är minn gift nu och har det så bra.

— Roligt att höra! Ja, Sporre och jag har talts vid i dag om hvarjehanda. Han tycker vi skulle slå våra påsar ihop på hösten, så jag kan lika så godt genast säga upp mig. Han är så envis, så en är tvungen att ge efter för honom. Men hvad är det med dig, karl? Du ser ju ut, som du hade mött frossan!

— Jaag! Nej, jag mår bra — det var bara det helsingens sodavattnet, som var så kallt. Vill du gå med nu, Augusta, så ska vi gå och få oss ett glas vin?

— Ta nu du, Augusta, din fästman med dig bort till vår vagn och ge honom en bit mat och en sup ofvanpå det där kalla seltersvattnet! Du vet hur allt är nedpackadt. Och när ni se'n går ut i marknads-trängseln, så håll väl reda på honom, så ni inte tappar bort hvarandra!

— Å, jag skall nog hålla honom i örat — —

— Gör du det, Augusta! Det behöfs med alla karlar, men krigskarlar isynnerhet. De gå där och lägga an på så många, så att när de ge fyr kan en bli träffad, som aldrig var beredd på det. Jaja, Sporre förstår väl, att jag skämtar — det kan en gammal käring alltid våga sig på mot ungdomen! Gå nu och få sig lite i västen af Augusta!

När Lillan ville annonsera.

— Hör du, bläcksuddare! Vill du ha en liten historia, som har händt? sa den jovialiske redaktören till mig en gång. Säg inte nej — du ska få vin och vatten till den, efter det är så varmt på sommarförmiddagen.

Jag sa inte nej. Och så räckte han mig ett gulnadt papper.

— Studera det här, medan jag går efter ett par glas!

Stilen var ett barns, och somliga bokstäfver tycktes kopierade efter någon tryckt bok, kanske ABC-boken. Och där stod:

An nongs

*Jag Ville så gjerna HA en liten Bror. För MaM-
MA är j HimMellen och PaPa är På klubbeN allTid
och Jag är Så ensaM Och Gussta går Ifrån miG
inNan Jag haR läst mjna BönEr och jaG gråter så
TysSt Han ska Få Leka med Minn Dåcka lila RoSa
Hon har Länng röd kläDning Jag hetter RosaLie
och bor vid TårJet.*

— Hvad tycker du om en sådan annons? sa redaktören.

— Den kom aldrig in, förstås?

— Nej, men den gaf henne både bror och man och svärson — de annonser, som inte komma in, kunna ibland vara de verkningsfullaste — men gå inte och sätt det på tryck, för då ger allmänheten katten att annonsera, och se'n kunna vi murflar gå ut och ackordera oss in i gräsbete på landsbygden! Skål på dig! Och nu ska du få historien.

I sådana här småhålur hade man förr i världen goda tillfällen att se, hur farligt det är för en människa att komma sig opp här i världen och bli förnäm. Där satt en handverkare, flitig, driftig och redlig, skötte sig och samlade på kistbotten, var alltid glad och nöjd som en arbetsmyra af rätta sorten gärna är, och hade ett ömt hjärta för sitt arbetsfolk och tjänare. Så dog den illitterate rådmannen i sta'n, och var det inte som hin hade farit i kopparslagare och guldsmed och urmakare och repslagare, och det börjades ett helsikes ränkspinneri om hvem som skulle bli rådman i hans ställe. När så en hade ätit ut alla de andra, beljugit dem och själf eller genom andra gjort dem allt ondt han kunde samt fått platsen, så gitte han inte arbeta mer; verkstaden fick gå vind för våg och den flitige yrkesmannen blef en komplett odåga, en drönare, som satt på klubben, om staden hade någon, eller på gästis i de »abonnerade rummen», spelte tolfva eller kasino och drack toddy — bara för rådmanskapets skull.

Så var det också här i sta'n en gång i världen. Kopparslagaren Jönsson blef rådman, fick spenamnet »Koppargrefven», blef uppblåst, bléf änkling och satt på klubben största delen af dagen. Och det var hans lilla Rosalie, som skref den där annonsen.

Hon kom till mig ute i parken en söndag och frågade mig, om det var sant, att bara man satte en annons i tidningen, så kunde man få allt hvad man ville ha. Ungen var väl inte mer än 8 år men oändligt rask och pigg, och hela sta'n var galen i henne. Jag svarade ju som alltid en tidningsredaktör svarar, när någon frågar om det lönar sig att annonsera, och jag sa, att där fanns till och med folk, som hade annonserat efter en fru och fått den. Hon ställde sig att stirra stort på mig, och ett par dar efteråt kom hon och stack det där papperet i hand på mig.

Först skrattade jag, men se'n tyckte jag det var synd om ungen: hon satt verkligen bra ensam, för gubben var mest på klubben, och »Gusta» var en flaxa, som bara stod i porten jämt och kikade efter karlar. Lappen lade jag förstås till mina samlingar — sätta in den var där ju ingen idé med. Ett par gånger frågade hon mig hvarför den inte kommit in, men jag undskyllade mig så godt jag kunde.

Så dör just en fattig änka ute i Stadshagen från sina fyra små, och fattigvårdsnämnden skulle ha sammanträde om dem. Innan jag gick upp på rådstun, smet jag in om till rådman »Koppargrefven» på klubben och visade honom tösens breflapp. Det grep honom — han började snyta sig och harkla och hosta. Och så sa jag till honom, att han, som var ett föredöme för de andra i sta'n, kunde gärna ta den minste pojken. Det var en rar och grann byting. Och tar du en, sa jag, så finnas nog några af de rika köpmännen, som ta de andra, och så kunna de slippa växa upp som fattighusungar, sa jag. Och ta en gammal stadgad människa i huset att se efter både Rosalie och pojken,

efter du för dina ämbetsgöromål inte alltid kan själf vara hemma! sa jag.

Det tog skruf — han tittade på dem och tog den minste. Och hans vänner skulle apa efter — de nästan slogos om småttingarna. Om där så hade varit ett helt dussin, hade de gått åt.

Den, som blef glad, var lilla Rosalie — jag sa henne, att det var annonsen, som gjort det. Hon blef som en liten mor för Ville — hon var ju också fem år äldre än han. Hon pysslade om honom, höll honom fin, lärde honom läsa och spela piano och allt hvad hon själf kunde — till och med brodera, fast folk gjorde narr af både henne och honom för det.

Ville var nu så galen i henne, så ingen kan fatta det utan att ha sett det. När han hade läst sig fram, ville han ovillkorligen, att de skulle vara fästefolk. Men då skrattade Rosalie och sa, att när han blifvit giftasvuxen, hade hon redan hunnit bli en gammal käring. Han skulle ju gå den lärda vägen och bli häradshöfding och rådman efter hennes pappa och kanske borgmästare. Men Ville grät, ty fem år tycker inte en ung spoling kunna skilja två älskande hjärtan.

Så kom han i läroverket nere i Lund, och Rosalie trodde ju han skulle glömma de där barnsligheterna. Men han skref aldrig om annat, fast hon aldrig lät fadren veta om det.

En dag kom här en ny doktor hit — han och jag blefvo så goda vänner: han hjälpte mig många gånger med en liten bit, när det blef för mycken ökensand i spalterna. En gång fick han se Rosalies annonslapp — just den här. Han blef förtjust först i hennes idé och se'n i henne själf och fick ja både

af henne och rådmannen, och bröllopet stod i dagarna tre.

Den, som inte kom, det var Ville, fast där sändes hjärtliga bjudningsbref och respengar och schaber till en ny frackkostym. Det spordes se'n, att han hade fått feber och när som ett hår strukit med på kuppen. Men då reste både Rosalie och doktorn in till honom och pratade för honom och sa, att han inte skulle vara dum, och frun pussade honom och grät och sa, att hon aldrig kunde få en glad dag, om inte Ville lugnade sig. Och doktorn försökte skoja upp honom och sa, att deras första flicka skulle Ville få till fästmö och de skulle fostra upp henne till en riktig pärla. Så gaf han sig på nåd och onåd och började skratta, och därmed så var isen bruten. Och de togo honom med på teatern och roade honom på alla sätt. När de reste, var han lika förtjust i doktorn som han hade varit hatfull mot honom förut.

Nå, det dröjde knappt ett år förrän doktorn skref, att nu hade storken kommit och haft den lilla fästmön med sig. Ville måste ovillkorligen komma hem och själf hålla henne till dopet, så han kunde vara riktigt säker på att ingen främmande karl kom att ta henne om hand förr än han själf. Och så kunde han vara den första, som pussade henne också — han hade både fars och mors bifall på förhand.

Han for, förstås, och doktorn så väl som Rosalie höllo ett förskräckligt skoj med den tafatte fästmannen, som knappast tordes ta i det lilla livvet, för han var rädd, att hon skulle gå sönder.

Lilla Rosa växte ju till, och hvar jul och hvar sommar var Ville hemma och lekte med henne både innan han blef student och se'n han börjat läsa på

hofrätten. Och kamraterna höllo mycket nojs med honom och hans lilla fästmö, som han hade porträtterad på skrifbordet i en massa upplagor allt ifrån det hon endast var 6 $\frac{1}{2}$ månader gammal.

Hon visste ingenting roligare än när Ville kom. Lillgammal och brådmogen blef hon, förstås, som du kan tänka dig, och hon var väl inte mer än 13—14 år förrän hon var kär i honom — kär med riktigt fästmökärlek, eller hur jag nu ska uttrycka mig riktigt litterärt. Han kom och gick hos doktorsns som han hade varit hemma där, och ingen människa kunde fallit på den idén att inte Ville och Rosa skulle bli ett par. Det såg riktigt kostligt ut, när den lilla tösabytingen sträckte på sig, så att hon skulle kunna nå upp och hålla sin Ville under armen.

Somliga människor ha ingen tur alls — »ärfva de någonting, så är det en flol, som de inte kunna spela på», som den gamle klockaren brukade säga. Men så ha andra mycket större flax! Så är det med min konkurrent — skenar här ett par hästar eller bryter en gammal käring af sig en tå i det här bracksambället, så är det naturligtvis på eftermiddagen samma dag som min tidning har kommit ut på förmiddagen! Och så heter det, att i min tidning står aldrig något, som man inte har läst redan i den andra — man kan bli så etter-befängdt ilskan — — —

Till de där lyckans kelegrisarna hörde Ville. Just när han behöfde ett bra hem, dog hans mor från honom — större lycka kunde aldrig ha händt honom — ja titta du på mig, min gosse! Så fick han i Rosalie både syster och mor och svärmor, ty med tiden vann han ju lilla Rosas hjärta.

Och när den lilla rara tösanosen var sjutton år,

blef »Koppargrefven», som under de sista åren blifvit allt makligare, slutligen så bekväm, att han inte ens gitte gå på klubben, utan han tog tjänstledighet, och Ville vikarierade för honom i rätten och spelte kasino och tvåmannatolfva med honom hemma på kvällarna. Slutligen fann gubben det väl bra enformigt, för en vacker dag gick han hädan tyst och stilla. Doktorn ristade en runa öfver honom, som han hade varit en af Greklands sju vise, och Ville, den krabaten, skref ett poëm, så stiltigt, att min tidning har aldrig haft maken i sina spalter. Gamle Holmberg, som har stått och satt på vårt tryckeri nu i två och femti år, bölade som en kalf, när han satte det. Och sterbhuset tog hundra lösnummer af tidningen, och vid grafven delades där ut trehundra exemplar af verserna i sorgrams-tryck. Det är en glädje ändå, när en stor man går bort i en liten stad — det blir lif i allting bara genom hans död.

Naturligtvis kunde ingen annan komma i fråga som rådmannens efterträdare än Ville, så glad och så hjälpsam och vänlig och omtyckt af alla människor som han var. Och stadens eget barn se'n! Det gjorde ju inte så mycket, att hans mor svultit ihjäl i Stads-hagen — han hade ju själf vuxit upp i rådmannens ståtliga salar.

Så satt han som rådmän i tre, fyra år. Så blef borgmästarsysslan ledig. Min tidning hade en glän-sande uppsats om nutidens borgmästareval — det gör ju detsamma, hvem som skref den, för man ska inte röja redaktionshemligheter, men så mycket kan jag säga, att doktorn är en förbaskad karl, så spetsig i pennan. Och alla första röster lades på Ville, och de andra delades lite på statsråd och landshöfdingar

och lite på unga gröngölingar, som nätt och jämt suttit ting nog och således inte gärna heller kunde komma i fråga.

Och därmed var Ville borgmästare. Nå, var det inte en riktig historia?

— Präktig, rent!

— Den dagen doktorinnan Rosalie fyller femtio år, ska hon af mig få en ovanlig present — sin annons inom glas och ram. Jag har alltid sagt, att den var bortkommen. Men tänk så glad hon skall bli, när hon får se den — noga räknadt var det allt ändå den, som gjorde hela susen. Och där ser man vikten och betydelsen af att annonsera — —

— Hör du, redaktör, du!

— Nåå?

— Skål och tack för historien! Men mig förefaller det som om det kunde dragas en egendomlig slutledning af din berättelse — —

— Hvasa?

— En annons tycks verka mest och bäst, då den *inte* kommer in i tidningen —

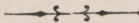
— Nä, hör nu!

— Så vidt jag kan förstå! Den som förtjänar på den annonsen blir jag och inte du! Stirra inte så på mig!

— Titta ut! Ser du de där två ungarna i blåa plyschkapporna? Det är borgmästarens tvillingar. Och frun, som går bakom dem, är just lilla Rosa. Är hon inte söt, hva?

— Jo, det är hon. Det var ett sant ord af dig.

— Skäms du inte? Tror du jag har satt ihop allt det andra?

INNEHÅLL.

En arbetsmyra	3
Riksdagsdrönaren	19
»Stenvurmen»	28
»Dödsnorkens» julklapp	37
En sannsaga om ett festtal	49
När man har hål på västficksfodret	60
När Lillan ville annonsera	72

MEMORANDUM

TO : [Illegible]

FROM : [Illegible]

SUBJECT : [Illegible]

[The remainder of the page contains several paragraphs of extremely faint, illegible text, likely representing the body of a memorandum.]

På ALBERT BONNIERS förlag ha utkommit af

HENRIK WRANÉR:

GULLVIFVOR OCH GRANKOTTAR. Små bilder ur allmogelifvet. 1 kr.

SIPPOR OCH SMÖRLBOMMOR. Små bilder ur allmogelifvet. 1 kr.

FLINEBYTTOR OCH SURINGAR. Små bilder ur allmogelifvet. 1 kr.

DÄ VAR SJUTTON! Små bilder från lifvet å landsbygd och stad åren 1860—1900. 1 kr.

RARINGAR OCH RAGATOR. Små bilder ur allmogelifvet. 1 kr.

DUNDERTÖSER OCH KÄRINGASKRÄLLEN. Blad ur allmogekvinnans historia. 1 kr.

KÄRLEKSLÖD OCH HJÄRTENÖD. En knippa hjärtesagor ur folklifvet. Med silhuetter af Sv. Ling. 1 kr.

MUNTERGÖKAR OCH DUMMERJÖNSAR. Små teckningar ur folklifvet. 1 kr.

TÖSAKNEP OCH POJKAHYSS. Glada bilder ur allmogens lif förr och nu. Med silhuetter af Aug. Johnsson. 1 kr.

STORGUBBAR OCH STACKARE. Småhistorier från Skåne. Med silhuetter af Sv. Ling. 1 krona.

GAMLINGAR OCH GRÖNSKÅLLINGAR. Små folklifsbilder från Skåneslättan. Med silhuetter af Sven Ling. 1 krona.

I SKÅNSKA STUGOR. Små bilder ur folklifvet i Östra Skåne förr och nu. Med 12 silhuetter af Ernst Ljungh. 1: 50.

STUESNACK OCH STÄTTESLAM. Drag ur skånska slättbons lif, på Simrishamstraktens allmogemål tecknade. Med 10 silhuetter och en omslagsteckning af Ernst Ljungh. 2:a upplagan. 75 öre.

HVARDAGSMAT OCH GILLESKAKOR. Bilder ur lifvet på skånska slättbygden förr och nu. Med 9 silhuetter af Ernst Ljungh. 1 krona.

EN ULF I FÅRAKLÄDER, och andra skånska folklifsbilder. Med 9 silhuetter af Ernst Ljungh. 75 öre.

GÅRAFOLK OCH HUSMÄN. Bilder ur allmogelifvet i sydöstra Skåne förr och nu. På Jerrestadshärads bygdemål tecknade. Med 13 silhuetter af Ernst Ljungh. — Pris 1: 25.

» — — *Man skall vara antingen förstockadt dum eller ohjelpligt blaserad för att ej läsa dessa berättelser med nöje.* — — —

(Sydsv. Dagbl. Snällposten.)

» — — *Vill man ha sig ett godt skratt, bör man läsa dessa böcker.* — — —

(Ystads Tidning.)

» — — *En liten, utmärkt praktig bok.* — — *Vi behöfva icke säga, att en mängd ord och uttryck äro ypperliga och målände.* — — —

(Aftonbladet.)

» — — *Det är till formen konstlösa fotografier, direkta upp-teckningar ur rama verkligheten, men som adlas till konst genom det lif som lyser ur dem och den friskhet, som genomströmmar detta lif.* — — —

(Nya Dagl. Allehanda.)